

P O Z N Á M K Y

Jaký má a jaký nemá být střed.

V Německu děje se s demokratickou stranou něco podivného: ačkoliv vývoj událostí dal jí zcela za pravdu a ač německá republika pohybuje se tím směrem, za který demokracii od začátku proti mnohým bojovali, voličstvo patrně necítí žádnou vděčnost k té straně a při každých volbách dá jí mandátů méně. Po té straně vypadaly poslední volby pro demokratickou stranu už jako katastrofa a zanechaly patrně ve vůdcích hluboký dojem, protože se uvažuje o nějakém východu z nouze, mimo jiné také o splynutí s lidovou stranou Stresemannovou. Německá demokratická strana je stranou liberální a stranou středu. Znamená její úpadek, že liberalismus a politika středu jsou odsouzeny k zániku? Vypadalo by to špatně s Evropou v příštích desíletích, kdyby tomu bylo tak. Na štěstí to není pravda. Řekli jsme již několikrát, že liberalismus v Evropě nevyhyne, kdyby i zahynuly všechny strany, které se přímo nazývají liberálními; liberální ideje stávají se čím dále tím více majetkem všech stran (extrémní strany, jako jsou na př. komunisté, musíme ovšem z toho vyloučit); i konservativci všech zemí se postupně liberalisují. Osud liberalismu není tedy na život a na smrt spojen s osudem stran liberálních; určitá dávka liberalismu je už duševním majetkem každého normálního Evropana. Také politika středu není ztracena, jestliže tu a tam uvědomělá strana středu upadne; všechny normální evropské státy jsou dnes nuceny provádět praktickou politiku středu; jediný rozdíl je ten, že se k tomu nedojde programem, nýbrž kompromisem. — O úpadku německé demokratické strany psal v berlínské »Weltbühne« A. Kuh a uhodil při tom na několik chyb, kterým někdy propadají strany a muži středu, které však nejsou nutně spojeny ani s liberalismem, ani s politikou středu. Kuh píše:

»Demokraté se diví. A my se divíme, že se oni diví. Říkají: »Ó, nevypočitatelný, nevěrný voliči, jak jsi nás mohl nechat na holičkách? Nechránili jsme tě ve všech těch letech před bezudnostmi z práva i z leva? Nebyla naše vůle k republice, ke klidnému duchu středu, potvrzena během věcí?« Volič zná tyto myšlenky, je na ně abonován; ale nekupuje je už. Volí totiž jen moc. Budiž to moc dnešní nebo zítřejší... Moc má jen ten, kdo jí chce k něčemu jako odměnu za boj a útok. Také demokratický střed by mohl mít moc v tomto smyslu. Je dosti občanů v zemi, kteří chtějí být volní a nekřivit se marxisticky; kterým svoboda ve všech věcech, od lásky až k umění, připadá ještě tak důležitou a hodnou vážně jako demokratickým předkům před osmdesáti lety; v kterých se vaří krev při pohledu na nespravedlivou justici; kterým všechno hraní na vojáky leze z krku... To by byly bojovné impulsy pro střed! Kdyby byly vyhlášeny, moc by již přišla za nimi! Ale demokratická strana agituje jinak. Její střed je přístřešek, pod kterým člověk nezmokne v lijácích, které se řítí vlevo a vpravo z rozčilených nebes.«

Nevíme, jde-li starost Kuhova o demokratickou stranu ze srdce přátelského, ale neřekl jí to špatně. Německé demokratické straně nepochybně schází živelnost a původnost stanoviska; nedovede lidi rozplamenit pro své cíle. Politika středu, která je jen matematickým a chladným vypočítáváním středu mezi krajnostmi, nemůže nikoho citově vábit, leda profesory matematiky.

Muž středu musí se se svým přesvědčením narodit, a ne si je vypočítávat podle okolností. Je to původní přesvědčení jako každé jiné. Snad jsou mezi muži středu také takoví, kteří si vypočítávají střed všech názorů a pak si na to místo spokojeně sednou. Ale jistě jsou mezi komunisty také takoví, kteří ve všech problémech mechanicky si zvolí nejlevější stanovisko. To je stejně málo cenné. Pravý muž středu nemůže za to, že jeho názory ho dnes staví právě do středu; nedívá se na vzdálenost k tomu anebo k onomu bodu, nýbrž hledí na věci a rozhoduje se o nich, aniž by se staral, jak daleko má při tom ke komunistům nebo k fašistům. Za skutečné a rozené muže středu nepokládáme ty, kteří si jednou pro vždy řekli, že vždycky chtějí stát uprostřed; ti muži středu, kteří zasluhují vážnosti, neřekli si nic takového; stát ve středu není jejich úmysl, nýbrž jejich osud; mají své přesvědčení o věcech, a je náhodou, že za dnešních poměrů je toto přesvědčení staví do středu, za jiných okolností by se svým přesvědčením stáli na pravici nebo na levici. Je-li jejich přesvědčení pevné, budou ve středu, na pravici nebo na levici, podle toho, jak se kolem nich pohybuje okolí; nedrží se slova střed, ale svého názoru na věci. Jsou lidé, kteří s údivem shledali, že se se svými názory dostali do středu; nebylo to v jejich úmyslu. Jestliže ovšem někdo si střed vždy jen vypočítává a pečlivě měří vzdálenost od obou krajností, je to muž bez vášni a bez přesvědčení a neví, kde bude zítra, protože neví, jak se změní krajnosti; takovému muži je popudem jen představa, »stát ve středu«. V tom je ovšem málo vnitřního ohně a taková bytost sotva může koho přitahovat. Jestliže však muž prostě má své přesvědčení jako každý jiný a pak teprve vidí, že se se svým přesvědčením ocitl ve středu, je to zcela jiná bytost, ač se oběma říká stejně; jeho přesvědčení je pak stejně výbojně a vášnivě jako komunistické nebo fašistické; má stejně pevný světový názor jako muži krajností a dovede pro něj stejně bojovat. Někteří lidé jsou ve středu proto, že se podobají zkroceným kočkám; ale ti právě tak nejsou pravými představiteli středu, jako pravice není správně representována stařečky nebo levice potrháky. Mluvili jsme mnohokrát pro politiku středu; neztratili bychom za ni ani slovo, kdyby bylo pravdou, že je to politika lidí unavených a bázlivých. Ale je politika středu, která je politikou lidí zdravých, harmonických a s čerstvou krví v žilách.

Jubileum »Fronty«.

Týdeník »Fronta«, podnik pp. Dyka, Borského, Horkého a někoho neznámého, oslavoval nedávno první výročí svého vycházení, a protože nebylo žádné spolehnutí na to, že by toto jubileum oslavovali jiní, oslavovala je redakce »Fronty« v několika číslech důkladně sama. Podle vlastní představy, kterou vyložila při jubileování, má »Fronta« zejména tu zásluhu, že naučila české lidi být svobodnými; tím, že vybojovala právo kritisovat Masaryka, »Fronta« »zachraňuje našemu národu právo, aby mohl být považován v tomto směru za národ svobodný a nezávislý.« — Prostá pravda daleko není tak krásná. Muži jako p. K. Horký už nikoho nic nenaučí ani národu nic nezachrání. »Fronta« byla založena před rokem nějakým podnikavým mužem pravice, který se až dosud pečlivě skrývá. Byla to doba pravicové konjunktury, kdy konservativní natúry, vyhladovělé po šesti letech koalice se socialisty, myslily, že se jim otvírají všechny dveře, a zejména jim záleželo na těch dveřích, které vedou k bytu prezidentovu a do zahraničního ministerstva. Výbojná pravice

chtěla svými lidmi obsadit všechna místa; »Fronta« byla myšlena jako rámě a ústa této výbojnosti. V presidentských volbách dělala »Fronta« největší kanon proti Masarykovi. Tento časopis měl zásobovat výbojnou pravici filosofií. Pan dr. Borský rozvinul před národem všechny své svůdné theorie. Když Masaryk přes to k velkému údivu p. Borského byl znovu zvolen prezidentem, »Fronta« zatrpkla a už jen paběrkuje, cítíc, že hlavní úkol jejího života se nezdařil. Přesně řečeno, je teď jakýmsi »Masarykovým sborníkem na ruby; specialisuje se zcela na thema Masaryk—Beneš, pronásledujíc každý krok těchto mužů i v minulosti. Možná, že jsou i lidé, které baví číst tento časopis, založený proti jednomu muži, tuto monografii, vycházející na týdenní pokračování. »Fronta« tedy chce si vysloužit vděčnost národa tím, že učí svobodě vůči Masarykovi. Ale dnes každý nejhloupější fašista má věru vůči Masarykovi dosti duševní svobody, a stačí mu k tomu jeho vlastní hloupost a nepotřebuje žádného povzbuzování. Svobodě vůči Šrámkovi a Hodžovi, vůči majitelům zbytkových statků a bursiánům, vůči stranickým machrům a jiným mocným tohoto světa »Fronta« učit za vhodné nepokládá. Tady je podle jejího názoru všechno v pořádku, a celé zlo v českém národě vychází od jednoho filosofa. Úloha »Fronty« v našem národním životě je ta, že z některých k tomu náklonných lidí dělá lidi s fixní ideou.

Dohra velkého procesu.

Říká se, že poválečná doba trpí úpadkem veřejné morálky. Tento úpadek spočívá prý především v nedostatku vážnosti v poměru k věcem životního významu, v nedostatku mravního vztahu k práci. Takový stav zavinuje prý i zločiny, a to zejména v inteligenci, tedy v lidech, u nichž by se toho bylo nejméně nadíti. Jedna část veřejného mínění žádá si proto drastického postupu v takových případech, jsouc toho mínění, že se popravením několika osob veřejná morálka zdvihne. Takový názor vyslovil také státní zástupce v posledním pražském procesu o život Markéty Vörösmartyové. Dr. Papík zastupoval v tomto procesu veřejnou obžalobu způsobem temperamentním jako ve všech procesech, v nichž fungoval jako veřejný žalobce. A když se mínění porotců přiklonilo k jeho návrhům a odsouzením obžalovaných dostupila jeho popularita vrcholu, vzdal se funkce státního zástupce, oznámil své vystoupení ze státní služby a přestup k obhájcovství v trestních věcech. Temperamentní řečník nemusí býti ještě výtečným státním zástupcem. Slyšeli jste už jistě i státního zástupce, který vyložil věc porotcům s největší prostotou, aniž by užíval silných slov a velikých gest, a měl také úspěch. A máme takový úspěch za důstojnější soudnictví. Z úst státního úředníka, který zastupuje spravedlnost, zní to krásně: »Pánové porotci, jsem o tom přesvědčen, že proti obžalovanému byl podán důkaz viny z činu, pro který je obžalován. Doufám, že i vy dospějete k tomuto přesvědčení, uvážíce věc s onou svědomitostí, jaké po vás vážný úkol lidového soudce žádá. Stane-li se tak, srovnajte, prosím, se svým svědomím, je-li možno, aby takové věci zůstaly bez trestu, aniž by tím byla otřesena víra ve spravedlnost, která ve spořádaném státě spojuje všechny lidi.« A taková řeč je niterně působivější, než srovnání literární, kterému největší část porotců nerozumí.

Ale tu nejde o posouzení, co ztratil stát a co ztratilo státní zastupitelsví odchodem dra Papíka, tu jde o vysvětlení onohd psychologického momentu, že dr. Papík na vrcholu své slávy mění tak náhle své povolání. Nemůže býti každý právní státním zástupcem, nemůže aspoň vykonávat věčný obsah tohoto úkolu stejně dobře jako jiný. Řekne se snad: vždyť tu jde o zákon a ten je pro každého stejný. Nikoli. To je také věc povahového založení, věc lásky. Též forma stranického procesu nutí obě strany k přestřelkám činí to povolání měkčím povahám nese snadným, a jistě se najdou mezi státními zástupci lidí, kteří

vítají chvíli, kdy mohou zaměnit talár s červeným lemováním za talár s lemováním fialovým. Ale o doktoru Papíkovi byl jistě přesvědčen kde kdo, že mu povolání státního zástupce dobře padne. A najednou se čte, že dr. Papík opouští toto své povolání a že bude trestním obhájcem, tedy veřejným funkcionářem, jehož úkol je z největší části pravým opakem toho, co konal až dosud. A dr. Papík sám veřejně oznamuje, že tento nový úkol bude zastávat s tímž temperamentem jako úkol státního zástupce. Něco se tu nezdá býti v pořádku. Bojíte se, že nezaujatý pozorovatel bude mít z toho dojem, že žalovat nebo hájit je věc pouhé výměny. Chcete, aby státní zástupce plaidoval pro obžalobu z přesvědčení, že je pro obecnou potřebu spravedlnosti nezbytno stíhat vinu, a aby obhájce hájil člověka, který padl do tenat nastražených trestním zákonem — ať svou vinou či bez ní — z přesvědčení, že člověk je křehký tvor a že chybovatí jest lidské a že lidské řády samy nejsou ještě tak dokonalé, aby nepřipouštěly chránit jednotlivce, který se proti nim provinil. Ale tu se zdá, jakoby přesvědčení s tím nemělo co dělat.

Je známo, že dr. Papík je politickým příslušníkem agrární strany. Je také známo, že se uchází o poslanecký mandát, a z novin proskakuje zpráva, že republikánská strana žádá na doktoru Papíkovi, aby se vzdal státní služby, chce-li vážně s kandidaturou počítat. V demokracii je to možno, aby příslušníkem agrární strany byl i člověk, který nemá ani píď vlastní půdy, a nemůže býti námitek proti tomu, aby se ucházel o tribunství lidu, kdo se cítí k tomu povolán. Ale jestliže intelektuál, od něhož lze žádat nějaké přesvědčení, mění pro tyto věci tak příkrým způsobem své povolání, vyvolává to úvahy, nejde-li tu o týž nedostatek vnitřního vztahu k práci, na nějž se všeobecně nařiká, a který je u intelektuálů vyjadřován formulí »krise inteligence«. Tato dohra procesu o život Markéty Vörösmartyové je soustem, které se těžko ztravuje tomu, kdo se snaží upřímně myslit o našich veřejných věcech. —čk.—

Ještě o kritice.

Pozorujeme, že debata o literární kritice se stále ještě vleče po různých časopisech, a že se nyní o věci zejména vyjadřují příslušníci mladé generace, hlavně ti, kteří jsou nebo byli jednou blízcí »Devětsilu«. Podle jejich úsudku je úpadkem kritiky ovšem vinen relativismus, kdo pak také jiný. Z jejich hořekování (posledně zakvílel nad relativismem bolestně p. A. M. Píša v »Hostu«) mohlo by se zdát, že celým úpadkem literární kritiky jsou vinni Karel Čapek a Ferdinand Peroutka, ač vlastně nemají s literární kritikou co dělat a sami kritik nepíší; prostá existence těchto dvou nešťastníků působí patrně korumpujícím vlivem na literární kritiku, kteří by jinak byli znameniti; p. Píšovi, p. Fučíkovi, p. J. B. Čapkovi a ostatním mládencům je faktem, že kdesi ve světě existuje relativismus, bráněno v tom, aby byli dobrými kritiky. Výmluva na relativismus je náramně chudá duchem. Není u nás relativismu jako nauky; nikdo se u nás nebijí za filosofický relativismus; všechen relativismus, který se dá vyždímat z Karla Čapka a Ferdinanda Peroutky, je relativismus, jaký má mít každý rozumný člověk; je to odpor k literárním frásím, jaké žijí jen na papíře; je to v podstatě realismus. Jestliže se někdo drží jenom jedné fráse, zdá se mu život ovšem méně složitý než tomu, kdo se dívá na skutečnost. Ale nebudeme se omlouvat před touto mladou generací; můžeme jí říci o daleko skutečnější příčině úpadku kritiky, než jest vybájený relativismus. A tato příčina se právě mladé generace velmi dotýká. Ti mladí pánové totiž, kteří nyní žehrají na relativismus, zavedli u nás kamarádkou kritiku v nebyvalém rozsahu. Nikdy kamarád nenazýval kamaráda geniem s menším ostychem, než v této mladé generaci; nikdy nedovedl jeden druhého tak výmluvně chválit, jako v generaci »Devětsilu«;

nikdy se kritika nepodobala tolik nakladatelským prospektům. Byla to vzájemně se podporující společnost, a tyto podpůrné mravy velmi znečistily ovzduší naší kritiky, neboť staří potom začali šveholit také tak, jako zpívali mladí. Kdybychom už od někoho chtěli přijímat poučení o příčinách úpadku kritiky, tedy jistě nikoliv od pánů, kteří se neostýchavou kamarádkou kritikou o tento úpadek nadmíru zasloužili. Úpadek kritiky není v relativismu, ale v kamarádství a stranictví: Devětsilák velebl Devětsiláka, komunista vynášel výrobek komunistův, p. Vodák p. Frabšu, protože je také v národně sociální straně, a národně demokratický kritik nemůže než chválit verše národně demokratického básníka. Relativismus je přízrak, ale toto je skutečnost. A ti, kteří to začali, ať aspoň mlčí a nedělají soudce.

Socialisticko—katolická koalice.

»Lidové noviny« napsaly, že z toho, jak snadno se loni rozpoutala debata o socialisticko-katolické koalici, bylo patrné, jak jiné strany si už počínají uvědomovat nebezpečí rostoucí agrární nadvlády a toho, jak pomalu, ale jistě zmocňuje se agrární strana svými lidmi státní administrativy. Více »Lidové noviny« napsaly, zejména nepodávaly návrh, aby se socialisticko-katolická koalice hned utvořila. Nebyli bychoť uprostřed české žurnalistiky, kdyby se to hned nezkroutilo. »Venkov« ovšem proti tomu polemizuje šejdrem: tvrdí, že jsou lidé, kteří už dnes chtějí takovou koalici utvořit a vystřídat jí dnešní vládu, a posmívá se, že to nejde. Dalí jsme sami před rokem popud k úvahám o socialisticko-katolické koalici, a chtěli bychom říci, co na tom je: taková koalice se ovšem nesmluví u zeleného stolu; nedejde k ní dnes ani zítra; žádný vážný politik nemůže jednoho rána vykročit z domu s pevným přesvědčením, že tu věc do měsíce uskuteční. »Venkov« polemizuje proti tomu, co si sám vymyslí. Socialisticko-katolická koalice není ničí oblíbený plán; ale je možno, že jednou bude nutností. Nepočítáme s ní jako s reálním politickým plánem pro přítomnou dobu, ale jako s jednou z vývojových možností. Bude-li agrární strana stejným tempem jako až dosud zrůstat se státem a žádat vždy pro sebe největší podíl ze všeho, spojí se jednou, dříve nebo později, všechny ostatní strany proti tomu a utvoří koalici bez agrárníků s tím programem, odagrarisovat státní administrativu. To je celý smysl debaty o socialisticko-katolické koalici; nemyslí se, že by už zítra se měli Bechyně, Franke a Šrámek sejít a ji umlouvat. Každý ví, že klerikálové dnes bez svrchované nutnosti z vlády nepůjdou, a nikdo proto nepomyšlí na to, porazit tuto vládu plánem socialisticko-katolické koalice, který pana ministra Šrámka od teplých kamen nevytláká. Ale je snad dovoleno zabývat se i vyhlídkami vzdálenější budoucnosti.

Co ještě chtějí Národní listy od Angličanů.

V nedělním článku, věnovaném poradám Malé dohody v Bukurešti »nepřečenují sice« Národní listy podporu, kterou maďarským revisním snahám poskytuje část anglického tisku, ale shledávají, že »úporné mlčení anglických úředních kruhů si Maďaři vykládají na svůj prospěch« — třeba »nepochybují, že činí tak neprávem«. Úřední kruhy halí se obyčejně v úporné mlčení a poněvadž mlčelivost Angličanů je příslovečná, nemusíme tím snad ani býti překvapeni. Ani tím, že Maďaři si to neprávem vykládají ve svůj prospěch, poněvadž Maďaři jsou zas pověstní sanguinikové. To by všechno nestálo za řeč. Ale čirou náhodou to vůbec není pravda. »Úřední kruhy« anglické se nehálí nikterak v úporné mlčení, a Maďaři si to právem nikterak nevykládají ve svůj prospěch. Ovšem že může býti spor o to, jak si Národní listy představují mluvící anglické úřední kruhy. Snad by chtěly, aby se o psaní »Daily Mailu« udělalo oficielní usnesení ministerské rady, které by se nemělo oficielně publikovat a ještě zvláště oznámilo všem státům, zejména ovšem

Československé republice. To by se ovšem podivně rýmovalo s jejich výtkami ministru Benešovi, že Rothermerovi na počátku zdvořile odpověděl. Anglická vláda nesporně učinila vše možné, aby rozptýlila každé podezření, že — ne snad souhlasí, ale aspoň klidně trpí — akci Rothermerovu. Nejen že našemu vyslanectví dostalo se okamžitě náležitě informace, ministr Chamberlain prohlásil několikrát a to přímo ve sněmovně, že vláda rozhodně odsuzuje způsob psaní Rothermerova tisku. Na dotaz z maďarské strany řekl ministr doslovně: zneuctil bych se a svou zemí, kdybych měl takové kampani věnovati pozornost. — Vedle toho je tu řada pozitivních prohlášení pro status quo, udržení a vybudování míru konsolidací nové Evropy. To vše patrně nestačí Národním listům. Je však osudné, že v tomtéž čísle přináší na druhé straně tučně zprávu o tom, jak Baldwin potírá Rothermera v rozmluvě s Benediktem z Neue Freie Presse! — Nedívíme se, když Národní listy projevují věcnou nespokojenost se Společností národů, třeba k tomu příležitost vyřízení sporu Rumunska s maďarskými optanty byla prашpatně volena, ale Anglii přece nevymyslíl dr. Beneš, a je tam vláda konservativní!

R. P.

Koalice se zase jednou nerozešla.

Oposiční tisk opět jednou přecenil obtíže v koalici a podcenil její vůli udržet se pohromadě. Domníval se, že neshody s ludovou stranou ve věci správní reformy jsou tak velké, že povedou k rozkladu. Musíme opakovat, že dnešní koalice má daleko více chuti do života, než jí oposice připisuje, a že se bude držet do poslední chvíle. Už se nám protiví stále to opakovat, ale je k tomu bohužel pořád nějaká příležitost. Oposiční tisk neoceňuje realisticky situaci; přání je u něho otcem myšlenky. Oposice by se neměla klamat; učiní dobře, zařídí-li se ještě na delší trvání této koalice. Právě na tom, jak koalice se již mnohokrát s ludovou stranou rozcházela a na konec se s ní přece vždy dohodla, můžeme vidět, jak velice koalici záleží na životě. V ocenění situace souhlasíme tentokrát s »Lidovými listy«, které napsaly:

»Koalice nemůže padnouti silou oposice, nýbrž jen a jen eventuelní slabostí některé ze svých složek. Protože se všeobecně pochybuje o tom, že by některá z koalicičních stran toužila po tom, vyměnit si místo s některou ze stran oposičních, věří se, že ani dnes chvíle porážky koalice nenašla.«

Mrtvolý.

Mohlo by se s tím snad už přestat: noviny nejsou umrlčí komora, aby se v nich vystavovala každá mrtvola. Fotografické zpravodajství dělá pokroky: několik hodin poté, co byly nalezeny mrtvolý stavitele a tesaře na spadlé stavbě v Revoluční třídě v Praze, přinesly již noviny jejich fotografie se všemi hroznými ranami a děsným výrazem udušených. Přidáte-li k tomu barvitý popis mrtvol, v kterém si libuje »Večerní list« (na př. tučný titul přes dva sloupce: »mozek vyhrzl z hlavy vojákovy«), není divu, že leckomu se už z čtení novin dělá špatně od žaludku. Pak ať ještě někdo přijde a vykládá, že žurnalistika je učitelem lidu. Bratřímujeme se tak rychle? Záliba ve fotografování mrtvol nabývá někdy groteskních forem. Nedávno se stalo, že se utopila slečna, která se projížděla s pánem po lodičce. Noviny ovšem přinesly fotografii utopené. To by dnes tedy už nebylo nic divného. Ale divné jest, že u mrtvolý dal se fotografovati pán, který nechal dívku utonout. Bůh ví proč. Myslíme, že podle úsudku všech zdravě cítících mužů by muž, kterému se nepodařilo ženu zachránit, měl zalézt a nikoliv dát se ještě s utonulou fotografovat. Všelike jsou cesty, jimiž lidé vcházejí ve známost publika.

ŽIVOT A INSTITUCE

Edvard Maška:

Náboženská situace u nás.

„The Hibbert Journal“, jedna z oněch tlustých anglických revuí světového významu, přinesl v posledním čísle článek o náboženské orientaci v Československu z pera dra N. F. Čapka. Studie je zajímavou po několika stránkách. Především tím, že je tu řada čísel, jaké nejsme zvyklí vidět v pojednáních podobného rázu.

Dr. N. F. Čapek rozděluje to, co nazývá náboženskou situací, podle zemí: V Podkarpatské Rusi převládá pravoslavi, celkový počet všech pravoslavných je 73.093. Pak přijde Slovensko, kde vedoucí je římské katolictví, leč vykazuje též značnou historickou menšinu slovenských luteránů — 382.500, a kalvinistů — 144.549. Čechy s Moravou byly před stoletími místem hlavního náboženského kvasu, a také od roku 1918 se hlavně tu odehrává něco podobného. Výsledkem popřevratového protikatolického hnutí byl pokles počtu katolíků v celé zemi na 76% a mezi Čechy na 50%.

V této době kvasu měla evangelická církev česko-bratrská jedinečnou příležitost k získání duší. A zatím — tato velká církev se 160.000 příslušníky, řadou školených duchovních, ustálenou církevní organizací, s mnohými kostely, staletou tradicí, nezískala více než 70.000 z celého počtu dvou milionů Čechů, kteří od roku 1918 vystoupili z církve římsko-katolické. Začátkem roku 1927 měla tato církev 253.054 členů, počítajíc v to i děti narozené od r. 1918. Příčina tohoto nepatrného úspěchu tkví asi v ortodoxnosti a konservativnosti církve. Jestliže někdo je již konservativní, pak setrvá u konservativnějšího — u katolicismu. Česko-bratrská církev zdůrazňuje stále nutnost držení oněch náboženských hodnot, které byly novými a průbojnými před sty lety. Při posledním synodu zvítězil směr ortodoxní nad liberálním a docílil toho, že církev přijala oficiálně apoštolské vyznání víry („...těla z mrtvých vzkříšení — jenž se počal z Marie panny“ a pod.). Pro svůj konservativismus nezúčastnila se církev nedávného sjezdu svobodných křesťanů a náboženských liberálů.

Z kvasu získala nejvíce církev československá. Neměla ani fondů, ani tradice, byla podporována jen neurčitou nacionální a protirímskou metodou. Nyní má více než 800.000 příslušníků, 238 duchovních a 300 učitelů náboženství.

Dnes možno rozeznávat mimo katolickou církev dva náboženské směry v Československu: Konservativní protestanty a lidi svobodného náboženského přesvědčení. K prvnímu dlužno počítati kromě Českých bratrů též Jednotu bratrskou (6.943 členů), Jednotu česko-bratrskou (5.099 čl.), baptisty (s méně než 5.000 členy) a methodisty (asi 8.000). Žádná z těchto malých společností nemá však zvláštní vliv na národní život a počet jejich členů nekryje se s nákladem věnovaným na jejich vydržování. Ani YMCA se svým šedesátimilionovým fondem, vydatnými podporami z ciziny i od státu, nedovedla vykonati více, než že se stala institucí, opatřující mladíkům klubovny a hřiště, prospěšné kursy a teď také jídelny a noclehárny. Jinak je

její úroveň vysoce mravní a možno jí přáti větší úspěch, avšak doposavad získávala si obliby jen tam, kde pracovala nenábožensky. Kde byla zdůrazněna její evangelisační stránka, tam měla neúspěch.

Pak jsou zde občané bez vyznání. V roce 1921 bylo jich 658.084 a jenom v Praze 127.266. Proto také v Praze bylo započato s organizováním svobodné náboženské církve, která přijala název Svobodné bratrství. Tato obec vydržuje se sama z vlastních příspěvků a přes to vykazuje nepřetržitý vzrůst a účast na dvou shromážděních v týdnu je větší než ve všech čtyřech evangelických kostelích dohromady. Hnutí rozšiřuje se poznenáhlu i do jiných měst. Hlavně mu jde o pěstování náboženského uvědomění, vždy však v souzvuku s vědeckými metodami myšlení; hlavní důraz je kladen na činný náboženský život. —

To by tak bylo ve vši stručnosti vše, co uvádí dr. N. F. Čapek. A nyní několik vlastních poznámek.

Je velmi zajímavo pozorovati mezi lidem touhu po náboženských hodnotách, žízeň duší po pravdách, o nichž se má za to, že prýští z Boha. Stát podporuje řadu církví (13), které mají za úkol tuto žízeň tišit. Ale vidíme, že většina jich podává, abych se obrazně vyjádřil, nápojčky těm, kdož žádné žízne nepocitují, a ti žízňiví strádají dále. Dr. E. Rádl přichází v jednom čísle „Křesťanské revue“ k témuž poznatku, když ve článku o spiritismu podotýká, že spiritismus je vlastně lidové náboženství a náhrada za nevyhovující mu náboženství oficiální.

Že katolicismus mnohým nevyhovuje, je dávno známou věcí. Dnes počíná však nevyhovovat i protestantismus ve všech svých různorodých formách. V poslední době setkáváme se v novinách a časopisech se stále množícími se projevy nespokojenosti i s naším českým protestantismem, s česko-bratrstvím. A nejsou to jenom hlasy z kruhů Volné Myšlenky a liberálů, ale i v listech evangelikům velmi blízkých a dokonce i z per samotných evangeliků čteme poznámky nesouhlasu s postupem dnešního vedení církve česko-bratrské. Četl jsem dokonce nedávno i v samotném listě čes. evangeliků článek, v němž jeden duchovní si stěžuje, že česko-bratrství nemá vlastně program.

Československá církev je stále ještě ve stadiu kvasu. Dr. Rádl řekl, že československá církev neví dosud, co chce. Jistě je v ní patrný prvek hledání a rozhodování. Jinak se však zdá, že zdůrazňováním a uplatňováním náboženské svobody přerůstá pravověrnost evangeliků. Ovšem mnohému bude se zdát neurčitá náboženská svoboda, poskytovaná československou církví, přílišnou a nebezpečnou.

Zdá se, jakoby náboženské poměry v českém národě se opět hýbaly. Vyroste z toho nové živelné náboženské hnutí? Anebo to skončí v beznáboženskosti? Těžko říci. Někteří mají za to, že svobodné náboženské hnutí, založené a vedené Drem N. F. Čapkem, rozroste se v hybný organism, který pohne svědomím národa a svou domněnku dokládají právě příklady z česko-bratrské a československé církve. Prvá jako by se na své cestě pojednou zapotácela, a druhá překročila již období, které mohlo pro ni znamenat revoluční zásah v duchovní život národa. Čeští bratři odklonem k orthodoxii a chválou katolicismu ničeho nezískají. Ti lidé, kteří cítí v sobě mystické sklony, nepůjdou je živit k evangelikům, ale raději přímo ke katolíkům. Ti ostatní najdou, co potřebují, v Čapkově Svobod-

ném bratrství. Katolicismus má mnoho kladných hodnot, leč právě to, co je v katolicismu nejkladnějšího, evangelíci nikdy nepřijmou. V tom jim brání jich kožená strohost. Obecně se má za to, že bohoslužebný obřad evangelíků je velmi chudý, postrádá toho, čím katolicism hýří a čeho se československá církev, bude-li mít prozíravé vůdce, nikdy nevzdá. V Německu o tom hodně přemýšlejí, a marburský profesor theologie Dr. Otto vypracoval již několik návrhů na zpestření protestantské liturgie.

Dle doznání samotných českých evangelíků ohromná část křesťanů čím dál tím více církevnímu učení nevěří. Co tu dělat? Pomůže větší zdůrazňování středověkých dogmat? Nejde mi však o to, abych otázku »co dělat« zde zodpověděl. Chtěl jsem, navazuje na studii dra Čapka, ve stručných rysech naznačit náboženskou situaci u nás a doplnění některých, mně jinak povědomých mezer, rád ponechávám perům povolavějším.

Jak se na to dívá důstojník.

Tento článek aktivního důstojníka je odpovědí na články p. A. Marka »Inteligent na vojně«. Pan Marek vyložil, že inteligenta od vojny odpuzuje hlavně spousta času, který tam zbytečně ztratí. Autor tohoto článku jeho výtky nikterak neoslubuje, naopak je potvrzuje.

Právě jsem dopsal článek o vojenském školství a antimilitarismu, když přišla nová **P ř í t o m n o s t** a v ní článek »Inteligent na vojně.« Stať potvrdila jen mé pozorování, a tak nemusím na svém článku mnoho měnit. Ovšem já mám příležitost dívat se na vojnu okem aktivního důstojníka a tedy jaksi z druhé strany. Mám tak výhodu, že mohu lépe pátrat po příčinách nedostatků naší vojny, a pokusím se na ně ukázat. Jistě nás málo může utěšovat, že většinu těchto nedostatků mají i ostatní současné armády.

Je nesporným faktem, že naše armáda zdělala po své rakousko-uherské předchůdkyni mnoho vad a že se jich zbavuje velice pomalu. Jsou lidé, kteří se netají nepříjemným dojmem, že jsme si dokonce sedli na chudé vavříny a že jsme na nejlepší cestě ustrnouti tam, kde jsme.

Nemělo by smyslu zabývat se najednou všemi našimi vadami; všimněme si jenom toho, že vojenské pracovní metody jsou velice nedokonalé. Využívá se velice nehospodárně času. Mohl bych uvést o tom celou řadu dokladů, ale udělám to pohodlně a zacituji pana Marka, který říká, že inteligent na vojně má spoustu volného času a neví co s ním. Tuto větu možno rozšířit i na neinteligenty. Jednou jsem se zental jednoho vojáka zaměstnaného ve skladišti, iak se mu vede, má-li tam mnoho práce. »Nemám mnoho co dělat, ale nesmím dělat nic jiného, a tak je to horší, než kdybych měl nějakou práci.«

Často se sice pracuje, ale zbytečně. Myslím, že postačí, uvedu-li tento příklad: Velitel jedné z vojenských škol se mně chlubil s ozdobným diagramem činnosti ve škole. Byl to čtverečkovaný papír se jmény, kde se značkami zapisovalo, co jednotlivý žák za cvičení vykonal. Po několikaměsíčním vyučování se mohl diagram vyhodit. Byl ovšem nádherně upraven a vyrýso-

ván. Velitel mně pravil s pýchou, že na něm jeden inženýr pracoval dva měsíce a že je na něm tolik a tolik (věděl přesně číslo) čar. Diagram mohl nahraditi čtverečkovaný papír od papírníka za pár haléřů. Co si asi myslil ten inženýr o vojenské službě, když tuto práci konal? Je samozřejmé, že nikdy nelze dosáhnouti ideálu, aby všichni stále pracovali, to konečně není ani u civilních podniků, přece však práce u většiny musí býti tak organisována, aby voják měl pocit, že se něčemu užitečnému učí, nebo musí alespoň cítit, že svou práci přispívá k tomu, aby se učili ti druzí. Dnes voják nemá ten pocit. Slyšíme-li náрек na dlouhou prezenční službu, musíme si uvědomiti, že ie posilován vojiny, kteří sloužili a cítili, že to, co se opravdu naučili, by se dalo získat v kratším čase. Poněvadž se nepočítá s tím, co by voják uměti měl, ale s tím, co se opravdu naučil, pochybuje se o nutnosti délky služební doby. Armáda se tak stává posilovatelem antimilitarismu. Studujeme-li vojenské předpisy o výcviku, shledáme, že se tam zdůrazňuje nutnost využití každé chvilky. Ale teprve osobnosti dělají psané slovo skutkem, a tak v praxi zůstanou krásná slova většinou na papíře. Náš důstojnický sbor není k tomu vychován, aby se snažil času pro výcvik opravdu racionálně využít. Nedovede to většinou. A hledáme-li příčinu, musíme se obrátit do vojenských škol a kursů.

Řekněme si hned, že pro vojenské školy se dosud Komenský nenarodil. Je to zášeří starých zvyklostí, které se dobře osvědčovaly v dobách Marie Teresie. Není to viděti hned. Učebné osnovy jsou stanoveny velice rozsáhle a dělají dobrý dojem. Ve válce se zjištělo, že aktivní důstojník měl veliké mezery ve všeobecném vzdělání, a ač je dnes důstojnický sbor doplňován jinak, čelí se tomu nebezpečí ještě ze zvyku. Je ovšem přirozené, že tak rozsáhlé programy potřebují mnoho vyučovacích hodin, je nutno spotřebovati velikou část dne. Znáám kurs, kde se vyučuje od 7 do 12 a od 13.30 do 17 hod. tedy 8½ hod. denně. Je přirozené, že při takovém zaměstnání velitelství má obavu, že se žáci potom nebudou doma učit. Řeší se to většinou prostě tak, že se dává povinné studium, tak zvaná korepetice. Když jsem byl ve vojenské akademii, byli jsme zaměstnání učením od 6. hod. do 21 hod. s dvěma dvouhodinovými přestávkami. Část této doby byla ovšem korepetice. Co to je, vyličil již trefně pan Marek a ušetřil mně tak trpkou vzpomínku na promarněné hodiny.

Na vysoké škole je denního zaměstnání také mnoho, ale je tu rozdíl v práci žáků. U civilní školy je účelem výsledek, t. j. nabytí určitých vědomostí a prokázati je zkouškou. Jakým způsobem žák vědomostí nabývá, o to se právem nikdo nestará. (Mimo některé speciální prakse.) Žák má prostě možnost některé přednášky neposlouchati a učiti se z knih. Učí se voliti tak druh práce, hledati způsob, při kterém se ztratí nejméně času, učí se pracovati. Posлуhač civilní školy ušetří tak přece nějakou hodinu, aby se mohl věnovati kultuře nebo sportu.

U vojenských škol je tomu jinak. Na přednášky se musí na všechny. Nestejnorodost důstojnického sboru, značné rozdíly ve vzdělání, nutí vykládati tak zdlouhavě, že by se výklad dal provésti za třetinu času. Konečně výklad je často takový, že by bylo lépe studovati celou věc z přednášek tištěných. Tyto bohužel obyčejně nejsou, a konečně mnoho přednášejících si

libuje ještě dokonce v diktování. Při velké možnosti výběru učitelů, jaký v armádě je, je ku podivu, jak často se povede vybrati právě ty, kteří neumí vykládati ani často neovládají věc. Je-li nutno pracovati s pomůckami, je jich obyčejně tak málo, že jen nepatrná část žáků jich může použiti a druhá část ztrácí čas díváním na záda těch šťastných, kteří ku pomůcce pronikli. Učitelé jsou si vědomi, že je těžko možné, aby se žáci naučili něco doma, když tolik hodin se spotřebuje na výklad. Chtějí tudíž naučit všechno v hodinách a žádají ještě více hodin. Při vyučování je běžným zjevem, že schopnější žáci již pochopili věc, pro méně schopné se musí vykládat ještě znovu a znovu. Schopní se nudí, méněschopní se beztoho již dříve rozhodli, že nebudou dělat nic, a tak znovu pro celek ztracené hodiny. Žáci přemýšlejí sice s počátku, proč tak musí býti, ale pak otupí stálým posloucháním a nuděním a řeknou si raději, že to tak býti musí a že to na vojně ani jinak nejde. Svědomití se pokouší učiti se po večerech. Je to ovšem těžko, vždyť je každý rád, když má konečně nějakou chvilku odpočinku. Jak jí užít? Číst, divadlo? Zase někoho poslouchat, zase přemýšlet, zase dávat pozor? To raději někam, kde si může mozek odpočinouti, kde není třeba mysliti, tedy kavárna, karty, korso. Kdyby se sestavila statistika, kolik důstojníků čte pravidelně noviny, veřejnost by se zhržila.

Zkoušky. Učitel ví, že žáci měli málo času sami pracovat. Ví také, že velitel mu dal hodně hodin, aby žáky sám všechno naučil. Chce přirozeně, aby se o něm řeklo, že je dobrý učitel. Podle toho také zkoušky vypadají. Kdo prodělal vojenské zkoušky, ví, že jsou formalitou, při které často triumfují ti, kteří se neučili vůbec.

Školy a kursy formují pomalu, ale jistě většinu důstojníků, kteří jimi prošli. Vždyť trvají leta! Stále se opakují! A konečně i u pluku je důstojník stále v prostředí lidí, kteří přestali počítati s časem. Zvykne si na to. Konečně nadřel se v kursu (lépe řečeno byl zaměstnan) tolik, že již svrchovaně potřebuje odpočinku. Konečně slyšel o vojně ve škole tolik celý den, že se mu na čas přejedla. A tak ani při výcviku svých vojáků nepřemýšlí, má-li cvičení smysl, kolik procent vojáků opravdu pracuje. Vždyť on se již ve škole nadělal tolik zbytečných prací!

Konec úředních hodin. Jak ztrávit hodiny odpočinku? Kulturní podniky? To již ve školách odvykl a tak raději v těch starých kolejích: kavárna, holky atd.

Špatná organisace práce na vojně, která hlavně podporuje antimilitarism na vojně, je nedostatek ve vojenském školství. Vojenské školy nesmí jen natloukati vědomosti do svých žáků, ale musí je naučit také pracovat. Výchově inteligence může rozuměti jen inteligent. Žáci musí býti co možná se stejným vzděláním. Z těch oborů, na kterých se bude budovat, je nutno předem skládati zkoušku, abychom vyloučili neschopné předem. Tak bude možno látku ve škole a kurse omeziti jen na nejnútnejší a přednáseti ji tak, aby žáci pracovali dle svých schopností doma. Zkrátka musíme hleděti školy vojenské přiblížiti školám civilním.

I když docházení na přednášky bude nucené, přece, poněvadž přednášek bude málo a důstojník bude pracovat hodně sám, zvykne si počítati časem. Nebude tak duševně ubit, aby si přestal všimati kulturních podniků a sportu.

Nemylíme se, nepůjde to lehce. Mnohý důstojník si

dlouho nebude ještě moci představit, že lze docílit od podřízeného práci doma, kde se nad ním nestojí. Půjde to pomalu, ale jen tak bychom dostali důstojníctvo, které by dovedlo racionelně pracovat. Teprve pak budeme moci čeliti nechuti inteligence k armádě ne slovy, ale úspěšnou organisací práce na vojně.

K. Č.

PSYCHOLOGIE

R. Saudek (Londýn):

Jak poznati z rukopisu povahu?

(Methoda charakterologického rozboru rukopisu.)

Schema.

A. Rukopis je třeba přečísti čtyřikrát. Nikdo není s to při první četbě současně vnímati obsah slov a znaky písma.

B. Mechanické prostředky.

1. Vyšetření druhu a jakosti nástrojů užitých k psaní a ostatních psacích potřeb.

Krajně špatný psací materiál a téměř nezpůsobilé nástroje ku psaní znemožňují uplatnit plyný průběh, znetvořují obraz písma a zmenšují cenu rukopisu jako zkušebního materiálu pro charakterologický posudek zcela mimořádně.

2. Vyšetřiti, byl-li rukopis psán za nezvyklých podmínek (písmo třeslavé, na př. písmo, psané během jízdy železniční).

C. Vyšetření stadia zralosti psaní.

1. Zjistiti, máme-li co činiti s výtvorem člověka v psaní dosud nezralého nebo

2. s výtvorem člověka všeobecně v psaní zralého, jehož plyný průběh písma byl jen v tomto případě rušen

a) přechodnými neb trvalými tělesnými poruchami,

b) manýrovaností ve způsobu psaní,

c) obavou z nedostatečné zřetelnosti písma,

d) obavou z nedostatku »krásky« nebo »originalnosti« tahů písma.

D. Zjištění (pokud možno), píše-li pisatel svou mateřštinou a národní abecedou, již se učil psáti v dětství. Ne-li tomu tak, vysvětluje se tím mnohý zjev nedostatečné plynulosti psaní a nejsou pak přípustny charakterologické závěry.

E. Určení stupně rychlosti.

1. Určení znaků rychlosti.

2. Zjištění znaků pomalosti.

3. Srovnání těchto nálezů a zjištění, jde-li tu o původně rychlý výkon psaní, ale zpomalený rušivými živly, nebo jde-li o původně pomalý výkon psaní, poměrně zrychlený silným vnitřním impulsem či manuální zručností.

F. Zjištění, je-li písmo přirozené či nikoli.

Nutno vyšetřiti:

1. Blíží-li se písmo, přes to, že je očividně zralé, školní předloze nebo je-li kreslířsky stylisováno.

2. Vyskytují-li se odporující si znaky stupně rychlosti či ne.

3. Vyskytuje-li se silné zdůraznění začátku, ať rukopisu nebo stránky, řádku či slova nebo zdůrazňování nápadných tahů.

4. Vyskytují-li se mimo zdůrazněné konce slov také zdůrazněné konce slabik, což zvyšuje nepřirozenost výkonu psaní.

G. Zjištění »třídy úrovně«. K určení tomu jsou tři měřítka:

1. Stupeň rychlosti a přirozenosti, resp. nepřirozenosti rukopisu.

2. Všeobecné horizontální a vertikální rozdělení písma na ploše psací.

3. Úchylky individuálního utváření písmen od užitého systému psaní.

Rozdělení písma na ploše psací. Zjištění směru řádků.

1. Papír až 12 cm široký: stoupající řádek. Ke konci klesající řádek.

2. Značně širší papír: Nejdříve stoupající, pak klesající řádek. Tento znak má stejný význam jako stoupající řádek na úzké ploše papíru. Nejprve klesající, pak stoupající řádek. Tento znak má stejný význam.

3. Vlnité řádky. Nezávisí na šíři papíru a systému psaní a patří k znakům vratkosti. Nevyskytují-li se v písmě jiné stejnoznačné zjevy, lze s pravděpodobností soudit na tělesné poruchy.

4. Stupňovité řádky. Nezávisí ani na systému psaní ani na národní abecedě. Jsou typickou známkou houževnaté pracovní schopnosti při silné sebekritice; ukázněná horlivost.

Tlak psací.

1. Písmo se slabým tlakem. Nevyskytuje-li se nějaká tělesná vada, je příčina volné držení péra, což je vždycky známkou nedostatečné energie, svědčí o silné citlivosti a je často spojeno s jinými znaky vratkosti.

2. Písmo se silným tlakem.

a) Důsledně rytmický tlak svědčí s velkou pravděpodobností o vrozené energii. Vyskytuje-li se spolu se stálým úhlem písma, lze téměř neomylně soudit na spolehlivost charakteru.

b) Houževnatý a nerytmický tlak vzniká téměř vždycky použitím mechanických pomůcek (široké, měkké péro, řídký inkoust).

c) Tlak na začátku se rovná zdůraznění začátku.

d) Zdůraznění tlaku na konci slov. Je-li spojeno se zvětšováním malých písmen na konci slova, znamená zdůraznění tlaku na konci slov houževnatost, nepovolenost nebo hašteřivou umíněnost.

e) Zdůraznění tlaku při celých jednotlivých slovech. Psal-li pisatel pomaleji, uvážlivěji a s větší zřetelností, jde tu o redakční zdůraznění textu. Při plné spontánnosti psaní jde buď o zvukové vedlejší vlivy nebo o citový přízvuk.

f) Náhle vzrůstající tlak. Mezi lety 1860 až 1880 byl v modě.

g) Pastóznost: téměř neomylný znak požitkářství nebo smyslné náruživosti.

Velikost a poměry velikosti.

1. Absolutní velikost.

a) Absolutně velké písmo:

Je přízpůsobeno ploše papíru či nikoli? V záporném případě tu jde o napodobení jiného písma k vyvolání

dojmu velkorysosti, v prvním případě znamená velké gesto, jež však je více méně oprávněno celkovým duševním formátem pisatelovým.

b) Absolutně malé písmo:

podle celkové úrovně a stupně rychlosti: dar pozorovací; schopnost soustředění, pedantství; v případě kontrastu oproti obvyklé velikosti: stísněnost.

2. Poměry velikosti.

Jsou naprosto závislé na systému psaní a národní abecedě.

a) Zdůrazňování rozdílů velikosti mezi krátkými písmeny a středními a dlouhými písmeny, předpokládá, že tím netrpí přesnost oddělení řádek, svědčí o myšlenkové přehlednosti a talentu organizačním.

b) Zmenšení poměrů velikosti snižuje vždycky čitelnost. Při pomalém výkonu psaní je to znakem nedbalosti, lenosti, nejasnosti myšlenkové nebo strachu před jasným výrazem. Vyskytuje-li se současně časté nitkovité spojení uprostřed slov, je pisatel určitě prolhaný. Při rychlém výkonu psaní platí pro zmenšování poměrů velikosti polehčující okolnosti.

3. Silná měnivost poměrů velikosti: svědčí o silné citovosti nebo vrtošivosti.

4. Převaha spodních délek svědčí určitě o zdravém, přirozeném fungování svalů a někdy i o praktickém, obchodním smyslu.

5. Převaha horních délek je znakem převládajících duševních zájmů a to tehdy, vyskytují-li se v písmu současně znaky vyšší třídy úrovně.

Těsnost a šíře. Při zjišťování těsnosti a šíře nutno nejdříve zjistit systém psaní (je-li to písmo ležaté či stojaté).

Silná měnivost různých druhů těsnosti a šíře je znamením silné nevyrovnanosti a vrtošivosti.

Určení úhlu písma se zřetelem k užitému systému psaní.

a) Rozdíl mezi začátkem a koncem. Začátek projevuje chtěnost, konec způsob přirozený. Zvětšený sklon až k 10° na konci řádku projevuje toliko rostoucí rychlost psaní.

b) Velmi silná měnivost úhlu písma znamená silnou nevyrovnanost nebo proměnlivost nálady.

c) Pravidelný úhel písma při pomalém písmu: šablonoovitost, pedantství; dosti pravidelný úhel písma při rychlém písmu a pravidelném tlaku: spolehlivost.

Zjednodušení a zbohacení.

1. Zjištění, ruší-li zjednodušení čitelnost písma či nikoli. Neruší-li, znamená zjednodušení při rychlém výkonu psaní: věcnost, kritiku, smysl pro skutečnost.

Je-li zjednodušené písmo pomalé a současně čitelné, svědčí to o poněkud těžkopádné, pomalu uvažující prostotě, nebo zaleknuté opatrnosti. Trpí-li zjednodušené písmo tímto zjednodušením tolik, že je těžko čitelné, je to při rychlém výkonu psaní znamením bezohlednosti vůči čtenáři, znamením šlendriánství, anebo znakem patologického zjemnění a degenerace. Při pomalém výkonu psaní znamená zjednodušení, jdoucí až k nečitelnosti, ve spojení s třemi jinými znaky nepoctivosti, naprostou prolhanost.

2. Zbohacení.

a) Zjištění, trpí-li zbohacením zřetelnost a čitelnost písma.

b) Zjištění, jsou-li tyto přídavky o sobě »krásné« či »ošklivé«.

Silné zbohacení při rychlém výkonu psaní a dobré úrovni jest znamením živé obrazotvornosti.

Silné zbohacení při rychlém výkonu psaní a nízké úrovni jest znamením pouhé rutiny, jakou vám vpraví na každé obchodní škole.

Silné zbohacení při pomalém výkonu psaní znamená ješitnou okázalost, projevující dle úrovně pisatelovy více či méně vkusu.

Způsoby vázání.

1. Hranatý způsob vázání.

Při rychlém výkonu psaní a vyšší úrovni: rychlá odhodlanost, rozhodnost.

Při pomalém výkonu psaní a vyšší úrovni: Vytrvalost, pevnost. Při nízké úrovni: Tvrdost, bezohlednost, tvrdošijnost.

2. Tvary girlandovité (s obloučky dole):

Při vyšší úrovni, rychlém výkonu psaní a všeobecné zaokrouhlenosti tvarů: Dobrosrdečnost, доброта, soucit, potřeba přátelství.

Při rychlém výkonu psaní, ale nízké úrovni: Slabost, povolnost a snadné podléhání cizímu vlivu.

Při pomalém výkonu psaní a nízké úrovni: Lenost nebo nezpůsobilost k morálnímu odporu.

3. Tvary arkádovité (s obloučky nahoře):

Není-li písmo ani zvrácené vlevo, ani se v něm nevyskytují vlnité řádky, nemají arkádovité tvary při rychlém písmu psychologického významu.

Při pomalém výkonu psaní je arkáda znamením silného zatajování, se třemi jinými znaky komplexu nepoctivosti znamená prolhanost.

4. Levoběžné poloovály (v ležatém písmu) a dole otevřená »o« znamenají snahu po zatajování.

5. Dvojitě oblouky. Dvojitý oblouk přechází při rychlém výkonu psaní do způsobu nitkovitého.

6. Mechanické girlandy (pseudogirlandy) jsou znakem rezervovanosti a pokrytectví.

7. Nitkovitý způsob vázání je nejpodstatnější znak všeobecné vratkosti.

8. Stupeň proměnlivosti všech způsobů vázání během písma:

Nepatrný stupeň proměnlivosti značí pevnost a stálost, silný stupeň proměnlivosti je slabší odrůda lability a značí malou odolnost vůči dojmům, nespolehlivost.

DOBA A LIDÉ

N. Melniková-Papoušková:

Život jednoho moskevského domu.

Když přemýšlím o některém dobře známém člověku, tu si jej mimoděk představuji v určitém prostředí, které se nejlépe hodí k jeho bytosti nebo srostlo s ním v naší představě. Totéž může se říci i o městech, která jsou nám blízká.

Když přemýšlím nebo čtu o Moskvě, představuji si ji vždy s pozadím našedivělého podzimního deštivého jitra. Za takového počasí vracivali jsme se zpravidla po letních prázdninách do města, a přes plískanici bylo všechno ozářeno vnitřním nadšením. Za takového deště, čvachtající kalošemi na prohlubeninách asfaltu, kráčivaly jsme do pohostinné a přes své rozměry útulné university. Pohled na její sloupoví a sál naplňuje

až dosud srdce zvláštní, trochu sentimentální něžností. Pod takovým olovnatým, nízkým nebem střílelo se v Moskvě z oken a se střech a dělala se poslední co do letopočtu revoluce. Což nestačí už tyto důvody, aby se zapamatovala Moskva podzimní, pod závojem jinovatky? Ale jako naschvál byl den shledání po pětileté rozluce právě tak nevzhledný, ale drahý svou ponížeností. Takovou zůstane Moskva v mé představě asi až do smrti.

Paříž, Berlín, nemluvím ani o Praze, prodělaly po válce ohromné změny. V jiném postavení je dnešní Moskva. Logicky usuzováno, mohlo by se v ní očekávat více změn, než ve všech ostatních městech. Revoluce vniká přece hlouběji než válka svým nožem do těla lidu, ale ve skutečnosti vidíme zjev opačný. Kdyby se s dnešní Moskvou sejmuly rudé prapory a otevřely se věčně zavřené brány Kremlu, mohlo by se pomyslet, že člověk žije zde v roce 1913 nebo 1914. Stále tytéž dřevěné a cihlové jednoposchodové nebo dvouposchodové domečky táhnou se křivými uličkami, olemovány zahrádkami, stále stejný šedivý dav, skládající se většinou z prostého lidu, pohybuje se pomalu sem a tam. Rozdíl? Ale tuhle snad v desátém nebo nyní již jedenáctém roce revoluce začali stavět veliké budovy, a v davu je mnohem méně inteligentních obličejů a pěkně oblečených lidí. Jak vidět, ve vnějším ohledu ta všechna leta nebyla věnována budování, nýbrž jen vyhojování starých ran; jsou-li však nějaké úspěchy, tu nejsou výsledkem revoluce, ale oné civilisace, která činí po válce v celé Evropě takové pokroky. Snad jest, jak si myslím, ještě jedna příčina, která pomáhá konservovat zevnějšek Moskvy, a to je nehybnost a někdy úplná zkamenělost zvyků a obyčejů, které si Rusové uchovali přes válku a revoluci. Nejde ovšem o jejich vnitřní obsah nebo význam, nýbrž jen o tradiční skořápku. Podobně setkáváme se často na vesnicích s obyčejí a zvyky, jejichž význam je dávno zapomenut, avšak za to formule se nábožně střeží a traduje od pokolení k pokolení. Ukazuje se, že i méně vyhraněné městské zvyky mají značnou sílu odporu a snadno přežijí příčiny, které je vzbudily. Neméně klasickým příkladem, než Moskvané, kteří přec jen sedí na své půdě, je ruská emigrace, která dovede v Paříži a Londýně zakládat své mikroskopické Tuly a Tambovy se samovary, zavařeninami, »černou« (pohankovou) kaší a nepřetržitým chozením na návštěvy. Mohu říci bez váhání, že vnějškově, formálně, plyne život Moskvánů starým korytem, ačkoli některé změny nastaly i tu. Předně působí tu neuvěřitelná bytová krize, dále nedostatek pošluby, strach ze souseda nebo domovního výboru a z denunciací, přesuny majetkové a hospodářské příčiny. Nebudeme se pouštět do teorií a podíváme se prostě, jak probíhá všední život jednoho domu a ještě lépe, jednoho hustě obydleného bytu.

V Rusku byly před válkou dva typy městských bytů: ty, které se stavěly pro dělníky, řemeslníky a pro prostý lid, a jiné, určené pro zámožnější nájemníky. První byly malé — jeden nebo dva pokoje s kuchyní bez pohodlí a často i bez nejnütnějších hygienických zařízení; za to ty druhé, ve kterých bydlilo městské obyvatelstvo, drobnými úředníky počínajíc, byly laciné a za 25 rublů měsíčně bylo možno mít v Moskvě 3—4pokoje byt s kuchyní, vodovodem, elektrickým osvětlením, často s ústředním topením, plynem, zpravidla se zdviží, dosahoval-li dům 3 poschodí. Nejmenší byt, kte-

rý si brala rodina s jedním, nejvýše dvěma dětmi, byl třípokojový nebo čtyřpokojový s kuchyní a pokojem pro služku. V rodinách státních i soukromých úředníků najímaly se sice často pokoje studentům a svobodným pánům, ale v takovém případě si brali větší byt a ponechávali si opět ony tři pokoje a nikdy se neuvelebovali v kuchyni. Za celý svůj život až do roku 1918 neviděla jsem v Rusku, aby rodina, patřící k některému ze středních stavů, bydlila nebo dokonce jen jedla v kuchyni. Kuchyň, stejně jako přiléhající k ní, malý sice, ale světlý pokojík, byly k dispozici služce. Důsledkem takového více méně panského života bylo příslušné rozdělení bytů. Rozměr bytů byl totiž značný, někdy i veliký, a pokoje při tom byly průchodní a neměly odděleného vchodu z chodby nebo před síně. To vše nevyprávím proto, abych podala obraz předválečného ruského života, ale aby si čtenář mohl abjasnit ony obtíže, které vytvořila revoluční epocha. Za příklad budu brát stále jen Moskvu, ale ve všech více méně důležitých ruských městech najdeme též obraz, měnící se jen málo podle místních poměrů.

Už za války začalo přeplnění měst uprchlíky a příbuznými bojovníků, přejícími si býti blíže ústředí a čerstvých zpráv. Revoluce, občanská válka, přeměna hlavních měst, založení množství nových institucí, strach z nedostatečně kontrolované vesnice zvýšily na maximum stísněnost obývané plochy ve městech. Nutno dodat, že domy se nejen nestavěly, ale dokonce se důkladně ničily časem i lidmi, kteří na příklad bez rozpaků rozebírali na topivo malé dřevěné domky. Pozvolna se přestalo mluvit o nalezení bytu nebo pokoje, a místo toho začalo se mluvit o kubatuře, to jest o oně krychlí vzduchu a prostoru, který přísluší podle zákona jednomu živému člověku při úředním ubytování — »zhuštění« bytů. Ústřední topení, vodovod a kanalizace přestaly fungovat, elektrické světlo svítilo tři hodiny denně, a všechno to bylo nutno nahradit obyčejným vědrem, olejovou lampičkou a kamínky, vlastnoručně postavenými v každém pokoji. Asi tak do roku 1923 nehleděli na to, kde bydlí, zda v kuchyni či v sálu, a měnili všechno v jakési brlohy, rozdělujíce velké pokoje skříněmi, prádelníky a ostatním nábytkem na maličké klíčky. V tom roce jsem ještě viděla okna pět let nemytá a potažená pavučinami, protože nájemníci se o to nestarali. Od roku 1924 nastalo určité zlepšení: fungoval vodovod, asanace, na dvorech neležely již hromady hniјících zbytků, ve kterých se dříve hrabaly krysy a psi. V roce 1927 začaly se stavět nejen erární instituce, ale i nájemní domy.

Ale to ještě neznamená, že bytová krise je překonána nebo značně zmírněna; s našeho evropského hlediska je k tomu ještě velmi daleko. Předně dřívější předválečné byty, stavěné pro jednu rodinu, jsou obydleny strašně hustě a princip jejich rozdělení neřídí se podle rodiny, ale podle jednoho člověka a minimálními prostory pro něho potřebné. Tak se stává, že ve čtyřech nebo pěti pokojích bydlí dvě rodiny a jeden nebo dva svobodní. Čím větší je byt, tím více se zvyšuje i počet bydlících, takže v 8—10pokojovém bytu, který není v Moskvě žádnou zvláštností, může se nalézt šest nebo sedm rodin a několik svobodných lidí. Za takových poměrů nevybírání se nájemné za byt, ale za onen počet metrů, který zaujímá člověk nebo rodina. Za určitých předpokladů může se opatřiti »nádvaková plocha« (přísluší učencům, specialistům a příslušníkům svobodných

povolání, zabývajících se prací doma), ale poplatek za ni je zvýšený. Věc nájemného je vůbec složitá, neboť různě situovaní lidé, komunisté nebo nekomunisté, lidé s různým výdělkem platí za stejné ubytování zcela různě: nejdražší je bydlení pro nekomunisty a pro ty, kdo nejsou ve státních službách. Když se byt změní v takové mraveniště, nezapočítává se kuchyně, chodba a koupelna, protože pak kamínka v pokojích se pozvolna zase odstraňují, připravují se pokrmy v kuchyni. Ale všechny hospodyně vědí, že na plotně jsou výhodná a nevýhodná místa, kromě toho pak je velmi nesnadné rozdělit správně spotřebu dříví na každého, kdo na plotně vaří, konečně doba obědů a večeří je v různých rodinách různá podle služby. Proto jediným a nesporným bohem nynější kuchyně je primus, který v činnosti strašně syčí a hučí. Zpravidla se oběd pro jednu rodinu vaří zároveň na dvou primusech, což je tím více okouzlující. Spočteme-li, že pro pět rodin je tedy třeba deseti primusů, pochopíme, jakým peklem se stává kuchyně při vaření oběda. Se zlepšením života vzkřísilo se v Rusku nejen kuchařské umění, ale i proslulé jedlictví. Tato tradice našla nenadále podporu v nejnovějším základu života, neboť sama o sobě je nejméně nápadná. Člověk, který má peníze, bojí se zlepšit svůj příbytek, koupit si věc nebo šaty, protože může být udán, předvolán k výslechu, může mu býti uložena daň, ale utratit peníze za jídlo není tak strašné — sní se to a je konec. Zvláště proto hučí od rána do večera primusy v kuchyni, přes hádky hospodyň.

Při rekonstrukci obrazu soudobého života obyvatelů v Rusku nesmí se zapomínat ještě na jeden předpoklad, a to ten, že nyní tam všichni slouží. Kromě ryze státních institucí jsou také zesocializované podniky, které jsou poloerární; ať tedy člověk je kdekoli, je vždy součástí ohromného byrokratického aparátu. Tomu odpovídá i styl práce, která se řídí principem: práci nedělej, ale taky se jí nevyhýbej. Lidé často slouží nejen ze skutečné potřeby, ale i z různých pohnutek, mezi nimiž bývá na příklad to, že vysvědčení z úřadu pomůže dostat děti do školy, ochránit při domovní prohlídce, dávat právo na přebytečnou bytovou plochu nebo konečně sníží nájemné za byt. Na druhé straně však často služební plat nestačí a musí se hledat vedlejší zaměstnání, ale je tu zákon o neslučitelnosti funkcí a obyvatel se musí všelijak proplétat, aby nepřišel do neštěstí. Nyní slouží téměř všichni členové rodiny, žen nevyjímajíc. Hospodářství vede nejvolnější, zpravidla nejstarší žena, ačkoli i ta mívá často služku. Ženy, které vedou domácnost bez pomoci služek, tvoří samostatnou kastu, nazývající se »domáci hospodyně«, a mají jisté privilegia podruženého rázu, hlavně to, že se nepočítají mezi buržuje a nepmany.

Tak se rozprostřelo nad Moskvou šedivé jitro — Moskvané ty dojista dodali: časné jitro, neboť zde se vstává podle starého zvyku pozdě a v osm hodin se teprve otvírají krámy s potravinami a tu a tam se mihají prodavači novin s revuemi — dnešní noviny vycházejí teprve v devět hodin ráno. Pomalu vstávají s lože obyvatelé všech poschodí, vždyť večer, ať byli doma, na návštěvě nebo v divadle, ulehli pozdě, kdy jejich bratři v Evropě už dávno odpočívali, a jen malý hlouček jich se trápil ještě v barech nebo jiných nočních podnikách. Jsou-li v domě kamna — po revolučních zkušenostech mnozí se varují ústředního topení, vždyť v Rusku stále ještě nikdo nemá jistoty a všichni, vládou počínajíc,

stále očekávají převrat nebo krizi, — jsou-li tedy v domě kamna, tu mužské obyvatelstvo začíná je roztápět a nosí dříví (v Rusku se topí téměř výhradně dřívím) na další dny. Ženy přistupují v té době k prvnímu sloužení bohu Primusu, na kterém vaří čaj nebo kávu. Mléko, chléb a máslo k snídani musí být připraveny od večera, neboť v této časné hodině se v krámech ještě nic nedostane. Říká se, že se to dělá v zájmu dělníků, aby nemusili příliš brzy vstávat, ale hlavní massa konsumentů ve městě se přec také skládá z dělníků, kteří musí den ze dne kousat ráno okoralý chléb. V devět začínají se rozcházet do služby. Buď tam jezdí tramvají nebo autobusem, který se v Moskvě velmi rozšířil pro svou rychlost, nebo jdou pěšky; někteří chodí raději pěšky i na značné vzdálenosti, neboť v tramvaji se velmi krade, pohodlnější autobusy pak nejezdí všude. Asi v téže době přichází do bytu mlékařka, která často prodává i zeleninu. Mlékařky přijíždějí z vesnic v okolí města a tvoří pojitko mezi městem a vesnicí, kromě toho jsou jakýmsi bezdrátovým telegrafem, kterým jdou z domu do domu drobné informace — kde koho v noci okradli, kde kdo umřel, kde co prodávají. Za měsíc, který jsem ztrávila v Moskvě na podzim roku 1927, mlékařka přinesla pět zpráv o krádežích ve třech sousedních domech, které obsluhuje. K tomu se musí ještě dodat šestá krádež, která se odehrála před mýma očima, a které jsem nezabránila, protože jsem si nemohla představit, že se mohou krást věci v jedenáct hodin dopoledne docela zjevně. Na dvoře ležela rozložená postel a větraly se pokrývky a polštáře; přistoupil k nim nějaký člověk, natřásl je, prohlédl si je, vzal a odešel; za půl hodiny poučil mne hluk, že to byl zloděj, který dokonce dovedl ukrást i železnou postel. V Moskvě i v ostatním Rusku krade se vůbec neobyčejně mnoho a drze, na železnicích musí se někdy se zloději přímo zápasit. V místech, která jsou nebezpečná krádežemi, doprovází vlak voják, ale to v podstatě málo pomáhá. Kriminální policie, která se nyní nazývá MUR, vypátrá obvyčejné krádeže velmi zřídka a pracuje jen tam, kde se může vyznamenat.

Vzhledem k tomu, že více než jedna žena, která věnuje svůj čas cele domácnosti, v rodině zpravidla nebývá, protože většina ze zmíněných i jiných příčin rázu psychologického odchází do služby, tu tato jediná žena nemá mnoho volného času. Názor, rozšířený v Evropě, že všechny Rusky jsou špatné hospodyně, není zcela správný — jde o to, že bývaly prostě hospodyněmi jiného druhu, to jest dohlédajícími a disponujícími, ne však dělajícími všechno vlastníma rukama, jako Němka a Češka. Před válkou to v Rusku ani nemělo smyslu, neboť pracovní síla stála maličkost. Bylo také mnoho takových žen, které dovedly znamenitě vařit, ale užívaly svého umění jen při výjimečných příležitostech, kdy šlo o to, někoho překvapit. Za změněné situace je jim zvláště těžko, neboť nedostatek posluhy není vvvážen nijakými technickými zdokonaleními, takže i ty nejprostší a stále práce, jako je odklizení odpadků, stávají se složitými a dokonce mučivými.

Když tedy služební část obyvatelstva, to jest jeho desetina, opustí byty, hospodyně neuklízejí a vypravují se nakupovat. Krámy jsou dvojího druhu: státní a soukromé. Ve státních a družstevních je lacinější zboží, ale horší, a často ani není; v soukromých je dražší, za to však lze tam téměř vždy dostat i zboží vysoké kvality. Mezi rokem 1923 a 1927 neprojevovala se nou-

ze o nezbytné životní potřeby kromě látek, od poloviny roku 1927 však začaly mizet čaj, káva, vyšší druhy mouky, máslo, brambory, na které byla toho roku neúroda — a mýdlo. K oslavě desátého výročí revoluce se slibovalo, že všem se dostane přidělu mouky a ostatních potravin, ale slib nebyl docela splněn. Tak na jedné straně potraviny u soukromých obchodníků stoupaly v ceně a ve státních obchodech tvořily se na ně fronty, na které se postupně už začalo zapomínat. Moskvané, jejichž humor nevyprchává, začali zpívat:

Za výkladem družstevního krámu,	Kak v okně kooperativa,
plno ananasu, křídý i salámu,	Ananas, mělok i sliva,
všechno dostaneš tu skorem,	Polny vsě okošečki
jen se nepid za bramborem.	Tolko net kartošečki.

A skutečně v lahůdkářských obchodech mohou se najít za vysoké ceny rozmanité pochoutky, ale za to musí se stát celé hodiny, aby se dostalo několik liber mouky nebo půl kilogramu másla.

A tak nejprostší úkoly hospodyně komplikují se již při prvých krocích. Aby nakoupila potravin ne celý den, musí stát dvě, tři hodiny ve frontách, při čemž se často stává, že za dobu, kdy hospodyně čekala na jednu věc, je druhá již vyprodána, a tu musí ji hledat znovu jinde. Vezměme však průměrný případ, a to ten, že ke dvanácti koupila hospodyně všechno potřebné. Když přijde domů, neví, čeho se chopit dříve, úklidu bytu, či vaření poslední snídaně, neboť v té době začíná se již hlásit hlad. Kromě toho v mnoha školách prvního stupně pouštějí děti v poledne na přesnídávkou. Proto se objevuje na scéně opět primus, na kterém se ohřívají buď zbytky včerejšího oběda nebo vaří se něco zcela primitivního, na příklad kaše. Nezbytný doprovod tvoří ovšem čaj. Sloužící členové rodiny se této tabule ovšem neúčastní, — zpravidla si berou něco s sebou.

Existuje ruské přísloví, že nezvaný host je horší než Tatar, ale tento pojem asi už dávno zničil sám život, neboť hospodyně neupadají nikterak do hrůzy, jestliže se v době přesnídávky odněkud objeví jeden a často dva i tři hosté. Většinou jsou to ženy. Nyní je neobyčejně mnoho osamělých žen, které žijí naprosto samotnatně, které však zároveň jejich samota tísní, a proto užívají každé vhodné příležitosti, aby zašly na návštěvu. Člověku, který tomu není zvyklý, musily by takové návštěvy býti hrozné, neboť musíme uvážít, že malá prostora, ve které se bydlí stísněně, většinou ještě není uklizena, že jídlo se podává většinou přímo v kastrolech a stůl je pokryt jen voskovaným plátnem, takže není dán nejmenší předpoklad pro sváteční náladu, které je třeba pro přijímání hostí. Když jsem se o tom zmínila jedné dámě, která před válkou vedla dosti společenský život, namítla mi, že pro hosta je důležitá srdečnost přivítání a to, jak ho pohostí, ale za estetikou že se má chodit do muzeí a obrazáren, a ne ke známým. Pokud jsem mohla pozorovat, tato odpověď je charakteristická pro většinu průměrně zabezpečeného obyvatelstva, které ztratilo každý pojem o kultuře a estetice života a příbytku.

Když poseděla důkladně u přesnídávky a popovídala si s přítelkyněmi, hospodyně si vzpomíná, že je už čas vařit oběd. Uklidí rychle stůl a zhruba také pokoj a spěchá do kuchyně, kde rozdělává ne už jeden, ale dva primusy. Za takových okolností je příprava obědu dosti složitá, neboť se musí mítí stále na mysli, co se má vařit dříve, co se může ohřát později, co ne a tak dále.

Vařit oběd na plynové nebo obyčejné plotně vyžádalo by si ovšem mnohem méně času. Vaření komplikuje se ještě tím, že v jedné kuchyni vaří několik rodin a mnohdy se musí čekat na místo na stole nebo na lavici, na kterých se zelenina, maso, ryby a ostatní potraviny připravují k vaření. Teď ještě několik slov o kuchyni. Vzhledem k velikému počtu hospodyň ani jedna z nich nedbá na pořádek v kuchyni a uklízí právě jen po sobě, takže podlaha a plotna jsou v dosti hrozném stavu. K důkladnějšímu úklidu jednou za týden povolávají zpravidla společně nebo podle přání ženu, která vykonává nejhrušší práce, ostatních šest dnů panuje však v kuchyni velmi podezřelá čistota a pořádek.

A tu se po šesté hodině začínají pomalu scházet ze služby nepřítomní dosud členové rodiny; v té době přicházejí také ze škol děti, neboť ve vyšších třídách vyučuje se pro nedostatek místností od 12. do 6.—8. hodiny a mnohdy i do 9. večer. Nejsou-li ženy, které se vrátily ze služby, příliš unaveny, pomáhají hospodyně — prostírají na stůl, dokončují úklid pokojů a vůbec dělají onu spoustu nepozorovatelných drobností, ze kterých se skládá domácnost. V sedm, v půl osmé usedají ke stolu, který se nepokrývá zpravidla ubrusem, stejně jako ubrousky se sluší dávat jen při slavnostních příležitostech. Menu nebudu popisovat, neboť je příliš rozmanité podle zámožnosti a chutí rodiny. Řeknu jen tolik, že nyní se jí v Rusku dobře a důkladně a že jídlu se věnuje větší pozornost, než všemu ostatnímu.

Věda, že při večeri nejspíše zastihne přednostu domácnosti a vůbec nájemníky, kteří jsou odpovědnými členy domovního družstva, chodí po bytech s různými požadavky »upravdom«. Ale zde je třeba malé úchylinky. Víte, co je to »upravdom« a jaká je jeho moc? To jsem si myslila, že nevíte. Jde o to, že po bolševickém převratu byly všechny domy zesocialisovány a nájemníci sestavili na základě volby domovní výbory, které musily vybírat nájemné a vůbec řídit majetek. Ukázalo se však, že všichni mají dost svých starostí a tu si začali volit »upravdoma« (správce domu), který je honorován. Poněvadž správce musí jednat s různými erárními institucemi, snaží se jej zvolit z komunistů nebo lidí, jim blízkých. Možná, že právě z té příčiny bývá »upravdom« obyčejně tajným agentem politické policie G. P. U., dozírá na nájemníky, denuncuje je, vůbec drží je v bázni boží. Ale ni na »upravdoma« existuje trest: ježto má v rukou peníze, často upadne do svodu zpronevěry a sletí se svého místa. »Upravdom« stává se pozvolna typem sovětské komedie — příkladem je Bulgakovův »Zojkin byt« (Zojkina kvartira). V posledních letech se situace poněkud zlepšila, neboť se mohou nabývat do vlastnictví neveliké domy, jestliže se uvedou základní opravy do pořádku, nebo byty v nových domech, ale to v celku neodstranilo »upravdoma« a ten přichází všude se svými otázkami. Někdy jeho příchod oznamuje schůzi, na kterou se shromažďují pomalu, hekajíce a proklínajíce všechny organizace na světě, ale většinou se k vůli takovým drobnostem posílá sekretář nebo domovnice.

Po obědě se začíná pravý večer, který se tráví rozmanitě stejně jako oběd, podle zálib a tobolky. Není-li některá z četných schůzí, kterými jsou přetíženi jak ve služebních, tak i v bytových záležitostech všichni obyvatelé měst, vypravuje se pokojný občan buď do divadla nebo na přednášku. Přes velmi vysoké podle našeho hlediska vstupné do divadel chodí se tam mnoho

a s chutí. Na přednášky chodí spíše mládež, která se ráda účastní debat. Když se ke dvanácté a mnohdy i později vrací po mokrých nebo zasněžených ulicích domů, povzbuzují znavené chodce osvětlené výklady otevřených ještě lahůdkářských obchodů a světla v oknech. Když se vrací domů, je každý téměř jist, že najde příbuzné bdít u čaje se známými nebo s knihou. Ti, kdo zůstali doma, neztráceli času na plano, buď přijímali hosty, někdy v počtu přímo katastrofálním, nebo se snažili zapomenout na skutečnost při čtení přeloženého románu, který má veliký odbyt jak mezi starými, tak i u mládeže, která se snaží podle cizí literatury vytvořit si obraz dalekého a nedostupného evropského světa. Ale ke druhé, třetí hodině, přec jen hasnou poslední lampy a město se pohřívá do spánku, aby se nazítří probudilo znavené a bručivé k novému pracovnímu dni.

Zdá se mi, že po celou noc bdí jen drobný, studený déšť, který lakuje střechy a ulice.

Pavel Stránský:

Výklad o některých amerických věcech.

IV.

Úcta k osobnosti.

Záviděníhodným zjevem jest, že Američan snaží se ve styku s jinými, ba dokonce i se svými nejdůvěrnějšími přáteli i v kruhu rodiny respektovat osobnost. Vlastnost tato — jež, mimochodem řečeno, jest typicky anglosaská, předpokládá ovšem vysokou úroveň taktu a sebeovládání. Jest konečně logické, že člověk, v jehož žilách proudí krev rasy, jež nikdy nebyla utlačována, nestrpí, aby bylo saháno na jeho osobní individualitu, v důsledku čehož respektuje i stejné právo jiného. Tím se vysvětluje, proč Anglosasové dovedou si uchovati ve společenském styku jistý odstup, jistou hranici, kterou nedovolí překročiti, kterou však sami také nepřekročí, takové: »Až potud je to moje, až potud je to tvoje«. Nikdo si nedovolí »jítí druhému na tělo,« vměšovat se do jeho soukromých záležitostí, vyptávat se na věci, po nichž mu nic není, neboť předpokládá, že chce-li mu druhý něco o sobě sdělit, sdělí mu to bez vyptávání, a mlčí-li, má k tomu dobré důvody. Tato zdrženlivost přenáší se i do veřejného života. I největší političtí nepřátelé sníží se jen zřídka k tomu, aby útočili na osobu druhého. Jeho veřejná činnost ovšem jest podrobena za to tím ostřejší kritice.

Možná, že právě tato neosobnost dává tak znamenitě vyniknouti snášlivosti. Dovedou-li lidé vyvarovati se osobní zaujatosti, odpadá nebezpečí osobních sporů a soužití stává se mnohem příjemnějším. Po stránce mravní jest to nedocenitelným dobrodiním pro vývoj povahy, neboť vyhání se tím podezřívavost a podporuje se přímost charakteru, se stanoviska celku pak dlužno vítati, že součinnost stává se mnohem snadnější.

Logický řetěz tohoto vývoje vypadá asi takto: neosobnost: snášlivost: nezaujatost = snadnější soužití + nepodezřívavost + přímost = součinnost. Je-li ne-

osobnost cností, uplatňují se zejména ve společenském styku, jest snášelivost a nezaulatost základním kamenem amerického demokraticismu a liberalismu. U nás se stále ještě nechápe, že snášelivost jest podmínkou demokraticismu a nikoliv jeho výsledkem, čili, že demokratickým jest jen takový národ, jenž jest od přírody snášelivým. Snášelivost musí býti všestranná, t. j. jak na straně nemajetných, tak na straně bohatých, jak na straně prostých lidí, tak na straně inteligentů. A zkoumejte u nás, kdo proti tomuto pravidlu nejvíce hřeší? I ti Brutové, kteří mají demokraticismu plná ústa! I ti reformátoři, kterým přetéka z kalamářů! A právě ti t. zv. inteligenti, nebo jak se u nás nazývají »intelektuálové«! Zakládají strany, jež nejsou pouhými stranicami, ale sektami a klikami. Nekritisují, ale mentorují s přisností pedantického profesora, bourají v noci, co jiní ve dne postaví, jsou nemilosrdní a mstiví, nejde o věc, ale o osobní prestýž, myslí, že mají patent na rozum, jsou osobní až do morku kosti a do záhroby a svárliví jako staré baby. A při tom žijí v bludu, že jsou demokraty, že pomáhají tvořit demokratickou obec. Každý člen anglické horní sněmovny, třeba by měl galerii předků až do desátého století, každý automobilový, bavlněný, petrolejový, či ocelový král má větší právo nazývat se demokratem, ne tihle svárlivci, byť by jim i sláma z bot vykukovala. Proto nehleďte demokraticism v Rusku, kde vládne diktatura proletariátu, ani v policajtském Německu, ani v kastovníckém Španělsku, ani v hašteřivém Československu, ale hleďte jej ve snášelivé Americe, Anglii, v Holandsku, Dánsku, ve Švédsku, v Norsku a ve Finsku. U nás není krise inteligence, ale krise národní povahy.

Američan zpravidla považuje svého bližního za slušného člověka — pokud se nepřesvědčí o opaku. Na tom vybudován jest život, organisováno hospodářství poměr státu k občanům. Jest to nejen otázkou mravní, ale i hospodářskou. Jak zkušenost ukázala, vyplácí se předpokládati, že ten či onen člověk jest spíše poctivcem než darebákem, a risiko omylu započítáno jest do celkové řezie. Nežádá se proto na nikom vysvědčení zachovalosti, neboť, je-li kdo darebákem, praskne to dřívě či později. Přisežné vyplnění dotazníku, osvědčené notářsky legalisovaným podpisem má stejnou průkazní moc, jako u nás celé fúry kolkovaných úředních lejster, a jen ve výjimečně významných nebo podezřelých případech prozkoumávají se tyto údaje dalším šetřením, pomocí t. zv. »secret service«. Podobně i obchod, zejména bankovníctví, založen jest na stejném předpokladu. Přijde-li Evropan poprvé do styku s americkou bankou, nechce se mu zprvu ani věřit, že to ti lidé skutečně myslí vážně, jak jsou ochotní a důvěřiví a s našeho hlediska skoro lehkomyšní. A přece se jim to vyplatí. Risiko, že někdy přece jen nalítnou na darebáka a honorují mu falešný šek, jest tak nepatrné, že škoda, kterou tím utrpí, daleko nevyváží řezi, kterou by pohltila úzkostlivá kontrola. S tímto zjevem shledáváte se denně. A výsledek tohoto jest ten, že lidé se naučili vážit si této důvěry a zpravidla ji nezneužívají. Budiž poukázáno na podobný příklad u nás: Jak řídkým zjevem u nás jest zneužití důvěry, kterou nám projevují restaurace při placení účtů; přes to, že podvod zde jest velmi snadný, jest věc již tak vžitá, že hosté sami dbají, aby správně za všechno zaplatili. A tento systém, jenž u nás jest výjimkou, jest v Americe pravidlem.

Všichni za jeden provaz.

Ale vraťme se k našemu logickému řetězu, jehož posledním článkem jest »s o u č i n n o s t«. Co o p e r a t i o n tomu říkají v Americe. Ve službách k o o p e r a c e stojí vše a kooperace řídí vše. Nikdo, kdo pracuje a tvoří, není vyjmut. Kooperace značí, že všichni táhnou za jeden provaz a všichni buď hot, nebo všichni čehý. A na tom základě stojí hospodářská moc a blahobyt Ameriky.

Celé Spojené státy jsou jedinou velikou dílnou, a každý, kdo chce žít pod hvězdnatým praporem, musí se podříditi volky či nevolky neviditelnému sice, ale neúprosnému diktátu. Nezmůže zde nic ani bohatství, ani postavení, ani nějaké zásluhy. Dravý proud života stomilionového národa neuhne před ničím a nepsané zákony veřejného hlaha jsou slepé. A tak nikoho ani nenapadne, aby si rozrážel lebku o stěnu, aby se pokoušel plovati proti proudu. Vsadil bych se, že žádný z našich »rozených opozičníků« bez rozdílu národnosti není tak »urozeným«, aby po tříměsíčním pobytu v Americe aspoň ve svém svědomí si nedoznal, že jeho dosaavadní dílo nestojí za to, aby na ně mohl být hrdým.

A podivuhodná tato součinnost jak v hospodářství, tak v kulturním životě i ve správě obce nemá sobě rovné na celém světě. Nikoliv proto, že každý pracuje na svém díle z povinnosti, nýbrž proto, že pracuje s chutí a zalíbením. A poněvadž se nemusí obávat o ovoce své práce, nestává se z něho hrabivý sobec, nevrcí a nechňpá kolem sebe jako hladový pes při žrádle, nýbrž pracuje s úspěchem, s klidem a rád se pochlubí každému svým úspěchem.

V takovém prostředí ovšem jsou úkol a funkce každého zcela jiné, než na př. ve střední Evropě. Kooperace sdružuje a sbratřuje paže, mozky i srdce. Kooperace stala se cností občana, v ní zračí se jeho vlastenectví, ona jest základem i pilířem státní myšlenky a životní podmínkou obecného blaha. Nelze si představit dnešní Ameriku bez kooperace všech občanů, stejně jako si nelze představit zdravé tělo bez kooperace všech orgánů. Obrovský rozmach země, jehož cíle jsou nedohledné, opírá se o dobrou vůli každého jednotlivce. Státotvornost není vlastností altruistickou, ale symptomem dobrého zdraví národa.

S ochotou ke kooperaci shledáváme se všude. A věru, nezůstává při ochotě, ale dobrá vůle mění se v činy. Celé zřízení státní jest na ní vybudováno a každá vláda může se spoléhati na součinnost obyvatelstva. Vždy pro vyjádření pojmu »státní« bývá zhusta užíváno vedle názvu »Governmental« též názvu »National«. Tak na př. v čele Spojených států, jež bývají personifikovány postavou strýčka Sama, stojí národní vláda, »National Government«, čímž se má vyjádřiti, že vláda jest skutečně z vůle národa, čili jak to vyslovil Lincoln »Vláda lidu, pro lid, prostřednictvím lidu«. Státní finance považují se za národní jmění a často slýchal jsem během rozmluvy poznámku, »že stát vlastně žádného jmění nemá, že to vlastně všechno patří národu«.

Za tohoto stavu věci není divu, že každá vláda může počítat s loyálním smýšlením a spoluprací národa. Oposice strany, která právě není u vesla, omezuje se na politické otázky, vyřizované právě v kongresu, nikdy se však nezvrhne v oposici proti státu.

Na poli hospodářském slaví kooperace pravé triumfy. Především není mezi výrobcem a konsumentem vá-

lečný stav, jeden druhého nechce okrást. Hlásané u nás ideály Batovy služby veřejnosti jsou v Americe na denním pořádku. Ti, kteří vám své zboží či služby nabízejí, jsou vašimi přáteli, a poněvadž chtějí zbohatnout raději na větším než na menším množství konsumentů, můžete jim věřit, že si z vás chtějí učinit živou reklamu.

Až na některé výjimky, na př. v těžbě uhlí, jest poměr průmyslových zaměstnanců k zaměstnavatelům přátelský. Není to jen vysoká životní úroveň dělnictva, jež je činí spokojenými, ale především odměny za zdatnost a vyhlídky do budoucnosti, jež z nich činí — abych tak řekl, používáje našeho názvosloví — buržouisty. Podniky samy, bez donucení a z vlastní iniciativy nabízejí svému dělnictvu podíl na zisku a umožňují mu za výhodných podmínek ukládání úspor do vlastních akcií. Dělník stává se spoluvlastníkem podniku, pro něž pracuje, a máje přímý podíl na zisku, přestává býti pouhým námezdným dělníkem a stává se spolupracovníkem.

Půjde to!

Všechny tyto zjevy — jak již bylo řečeno — slouží jedinému účelu: zvýšení produkce — zvýšení blahobyti. Vyrábět statky, tvořit hodnoty všeho druhu, zužitkovat přírodní síly, zdokonalovat výkon i předmět, hledat nové metody, rozšiřovat poznatky, zkrátka uvést v pohyb vše, nač lidský mozek může působiti svým vlivem — toť vyznání víry dnešní Ameriky a podkladem jejího triumfu.

Konstruktivnost, tvořivost jest v krvi amerického národa. Kladný poměr k životu a optimistické nazírání na svět živí tuto činorodost, jež nezabíjí mnoho času teorií a diskusemi, ale vybíjí se ve skutečích.

Konstruktivnost, tvořivost a positivism jdou tak daleko, že odmítají i kritiku. A to jest jednou ze stinných stránek charakteru amerického lidu. Pravda, jest všude mnoho takových, kteří neradi poslouchají přísnou kritiku o sobě, ale pro Američany, jest to charakteristické. Spisovatelé, jako Sinclair Lewis, H. L. Mencken a celá řada jiných, kteří přidrželi Američanům zrcadlo trochu blíže k nosu, jsou na indexu, a stejně i veřejně činní mužové, zejména pak politikové, kteří plují proti proudu, t. zv. »rypalové«, kteří by u nás našli široký ohlas, jsou v Americe mezi širšími vrstvami neoblíbeni.

To jsou ovšem známky jisté duševní stagnace a konservativní zaostalosti, jež překvapují u národu, přístupného, jako žádný jiný, novým myšlenkám, plánům a metodám. Vysvětlení dlužno hledati v překotném rozmachu země, jenž poněkud zaslepil oči Američanům a otupil smysl pro sebekritičnost. Vývoj však jest na štěstí tak rychlý, že kritika dneška stává se zítra již kritikou včerejška, jenž náleží minulosti a nahrazen jest něčím novým; nicméně nepříznivé následky tohoto zjevu by se projevíly záhy, jakmile tempo vývoje by polevilo.

Bylo by však příznakem nedostatku smyslu pro konstruktivnost, tvořivost a positivism v nás samých, kdybychom těchto kladných předností nedoceňovali tolik, abychom k vůli nim nezapoměli zmíněné slabosti. U nás jest bohužel poměr opačný. Kéž bychom si osvojili více positivismu a nezakládali si tolik na negaci a kritice!

Američan — toť stělesněný klád. Ke každému problému, tudíž i k celému životu se staví pozitivně: Překonávat překážky, budovat, tvořit, zlepšovat, užívat. Nezná naše: »Jo, nevím, nevím, jestli to půjde, to je těžké!« ale zná své »It can be done«, nebo »Go after it and get it!« Neúspěch považuje za přechodnou epizodu, nikoliv za smutný úděl, a proto nebrouzdá se rád v tragice a v lidském neštěstí, jako Němci, nebo Rusové, ale pěstuje se zálibou komedii. Nepopřeje si oddechu na cestě za pokrokem, neodchází předčasně do pense, ale na druhé straně nedá si ujít ani jedné příležitosti, aby nevyužil nashromážděných hodnot ke zlepšení svého života.

Konstruktivnost, tvořivost a positivism nejví se však jenom v charakteru jednotlivce a v hospodářské politice země. Správa obce, řízení státu, vláda, politika prostoupeny jsou zcela tímto rysem. Nelze sice říci, že by Amerika měla nadbytek dobrých státníků, dlužno však americkým státníkům přiznati, že se drží tradice, posuzovati a řešiti všechny problémy s hlediska kladného názoru na věc. Jsou-li v opozici, nejsou v ní »ze zásadních důvodů«, jako někteří naši »rození opozičníci«. Nechtějí bořit, co jim postavili, ale chtějí stát v čele podle svých plánů. Mají na zřeteli vše, nikoliv osoby. Neporážejí strany z osobních důvodů, ale z věcných. Nepolitikaří, ale politisují. Jsou prostoupeni tvůrčím duchem, positivismem — jsou státo tvornými i činiteli — a který stát nestojí a nepadá se státo tvorností odpovědných osob?

Pohled do Evropy.

V posledních letech nastalo jisté uvolnění přátelských styků mezi Amerikou a Evropou. Nechci se zde zabývat těmito otázkami, o nichž byly popsány stohy papíru (zejména v americkém tisku). Ať již jest příčinou rychlé zbohatnutí Ameriky ke konci války, zvýšení rozdílu životní míry obyvatel obou zemědělců, nebo otázka úpravy válečných dluhů evropských států, či průmyslový rozmach Spojených států a zvýšená tím hospodářská expanse za současného zavedení přehnaně vysokých ochranných cel, nebo omezení přistěhovalectví, či neshody k vůli členství ve Svazu Národů, jedno jest jisté: Mnoho zlé krve bylo způsobeno nedorozuměním a mnohé nedorozumění dalo by se srovnat, kdyby se Amerika s Evropou lépe znaly.

Neznají se. Nedívme se konečně, že průměrný Američan, zvyklý jednoduchým poměrům své země, nerozumí složitým problémům evropských států a nechápe mnohé, co i nám Evropanům jest často těžko pochopitelným. Ale s druhé strany — a to již spíše věci naší — ani Evropa nerozumí Americe. Dopouštíme se chyby, že si ty věci představujeme složitějšími, než ve skutečnosti jsou. Posuzujeme Ameriku s hlediska příliš evropského, vykládáme si její chování příliš po evropsku, díváme se na ni očima výhradně evropskýma, imputujeme jí úmysly a obmysly, jichž nemá, hledáme tajemné pozadí a skryté plány, jež neexistují. Jednáme s ní příliš po balkánsku.

Upozornil mne na to jednou po večeri můj přítel, když pravil: »A nyní vám řeknu, co bych vám jako Evropanu vlastně neměl říkat: vy nás přeceňujete. Znáte tu povídku o přátelských Indiánech? Chováte-li se k nim přátelsky, stanou se i oni vašimi přáteli. Ale zpozorují-li, že k nim máte nedůvěru, ztratí i oni svou důvěru k vám a přátelství vaše se zkalí, neboť Indiáni,

přes to že jsou národem primitivním a plachým, jsou přímí a dostojí danému slovu. Nuže, my Američané jsme převzali tutéž vlastnost od našich Indiánů — a to je celý problém.»

POVOLÁNÍ A ZÁLIBY

Z pamětí starého atleta.

(Z vyprávění Fridolína Hoyera, prvního českého atleta, a majitele školy pro tělesnou výchovu, která dožívá se letos dvaceti-letého jubilea.)

Jméno Hoyerů zůstane zapsáno v dějinách těžké atletiky české. Fridolín Hoyer byl spolu s Balejem prvním českým silákem, zakladatelem a členem prvního těžkoatletického klubu, prvním championem a propagátorem silného sportu u nás. Stejně i český boxing a Hoyer jsou dvě jména, která zůstanou spolu spjata. Jiří Hoyer byl zase v tomto odvětví prvním, kdo v něm u nás vynikal a kdo u nás začal »noble art of selfdefence« propagovati a vyučovati. Z jeho školy vyšlo velmi mnoho nejlepších sportovců. V ní stali se z mnoha neduživců a slabochů siláci, v ní mnoho lidí našlo zdraví, sílu a svěžest. Hoyerové vykonali v tomto směru velký kus práce. Překážky, stavící se v cestu, byly opravdu hlavně v počátcích veliké. Paměti Fridolína Hoyera, které jsou zároveň historií vývoje českého, těžkoatletického sportu, povědí o tom mnoho.

Eddie.

Roku 1882, když jsem vyšel školu, dal jsem se jako bratr zapsati do karlínského Sokola, kdež jsem na sebe hned v první hodině upozornil, vzepřev 30 kilogramů těžkou činku soupažně od kolenou osmdesátkrát. Hlavním championem této discipliny byl v tamní jednotě nějaký Vojtíšek Čupr, který po tomto výkonu loupal po mně očima a aby uhájil svoje jméno přeborníka před úplným nováčkem, chopil se činky a s vypětím všech sil vzepřel jí devadesátkrát. Zapotil se při tom jak se patří. Po několika následujících hodinách podařilo se mi již několikrát za sebou vzepřítí nadhozem 50 kilogramů těžkou činku. Ale nespokojoval jsem se jen cvičením v Sokole. Zvedal jsem v každé volné chvíli kde jaké břemeno, které mi v železářské továrně, v níž jsem byl zaměstnán, přišlo do cesty. Zvláště za polední přestávky jsem uspořádal dělníkům vždy nějakou produkci. Tak jsem na příklad vzal násadu od koštěte a na každý její konec dal zokilové závaží, jichž bylo v mostárně dosti. Za nedlouho jsem dostal takový cvik, že jsem zvedal na »koštěti« čtyři dvacítky, a to až šestkrát od prsou nahoru. Mimo to jsem si vymýšlel stále nové kousky. Však jsem také při svém zaměstnání potřeboval pořádný kus síly. Jednou jsem piloval otvory do dna parního kotle, které vážilo asi pět metrických centů. Leželo na dvou sudech. Potřeboval jsem je poněkud otočiti. Pokoušel jsem se tedy jeden sud odstrčit poněkud dále. Ale nešťastnou náhodou jsem jej povalil. Těžké dno se položilo na mne. Byl jsem v zoufalé situaci, ale má silácká hrdost mi nedovolila volati o pomoc. Po krajní námaze se mi podařilo posléze dno se svých beder svrhnouti a vyprostiti se. V tom také přiběhl tovární mistr, který zahlédl moje zoufalé úsilí. Dal mi pohlavek a povídal: »Ty kluku sakramentská se ještě jednou s těmi tvými komedii zabiješ.«

Roku 1884 jsem přestoupil do Sokola žižkovského. Vedle vzpírání začal jsem zde pěstovati i jiné cviky. Za rok jsem se stal borcem. Nejraději jsem dělal taková cvičení, která se mi také nejlépe dařila. Na vyzvání akademického malíře Kasaře, rovněž

člena místního Sokola, rozhodl jsem se jít státi modelem. Kasař zavedl mne tedy k profesoru malířské akademie Pirnerovi, jemuž se zalíbilo moje tělo. Pověsil jsem tedy svoje dosavadní zlaté řemeslo, jehož dno sežral rez, na hřebek. Stál jsem potom modelem téměř všem umělcům, zvláště profesoru Maudrovi k jeho sochám nad kašnou Musea a před vchodem, dále profesoru Myslbekovi k jeho sochám na Palackého mostě. Dále jsem stál ještě modelem Mařákovi, Schnirchovi, Pavlíkovi, Mikulášovi Alšovi, Maškovi, Bartůňkovi, Hetešovi, Maroldovi, Klusáčkovi, Ženíškovi, Jakšovi a jiným. Také velká díla, jako porážka Sasíků pod Hrubou Skalou a Jeneveinův »Mor«, jsou pracována podle mého těla.

Roku 1888 uspořádala naše jednota velké závody, z nichž jsem vyšel jako vítěz ve všech disciplinách, dosáhnuv na příklad ve skoku dalekém s pětimetrovým rozběhem dálky 5 m 84 cm. Druhého dne po těchto závodech, které byly jaksi na rozloučenou s rekruty, jsem musil rukovat na vojnu. Byl jsem přidělen k 73 pluku v Chebu. Odtud jsem byl přeložen do Brixenu v jižních Tyrolích. Byl jsem hrozně nešťasten, poněvadž jsem neznal téměř ani jedno německé slovo. Ale druhého dne se karta obrátila. Před lékařskou prohlídkou prohlížel si nás ještě soukromě poručík Tiršek. Když došel až ke mně, prohlížel si mne, otočil si mne a ohmatával moje svaly. »Vy jste Čech?« ptal se, »a jistě tedy Sokol.« »Ano.« Ptal se mne, v kterém Sokole jsem byl. Řekl jsem, že v žižkovském. Vyptával se mne pak ještě dlouho na různé věci o Praze. Ostatní rekruti pohlíželi na mne se závistí, poněvadž jich si nikdo nevsímal.

Ku konci »Abrichtungu« nařídil náš šikovatel Matys, že se bude cvičiti na nářadí. Odebrali jsme se tedy na dvůr, kde byla ohnutá hrazda, stará bradla a šplhací stěna. Moje četa byla přidělena ke skoku daleko-hlubokému. Při každém skoku jsem udělal salto. Všichni se mi obdivovali a šikovatel mi povídal: »Sie sind ein Komediant, nicht wahr?« Odpověděl jsem »Nein«. Pak jsme šli na hrazdu. Každý vojín byl šarží chycen za zadek a vyzvednut na hrazdu. To mne mrzelo. I postavil jsem se pod hrazdu po sokolsku a pravil jsem, aby mne nevysazoval, že tam vyskočím sám. Důstojník se dal do smíchu. Nevím, zda mě němčině či mé odvaze. Vyskočil jsem tedy na hrazdu a počal jsem hned tahati váhu vpřed, vzpor tahem, stoj tahem, skrčku. Když jsem seskočil, přistoupil ke mně šikovatel a tázal se mne, proč jsem již dávno neřekl, že umím tak dobře cvičit. Pokoušel jsem se mu odpověděti německy, že jsem myslil, že to nemá na vojné ceny. Na to mne ustanovil předcvičitelem a vyblídl mne, abych něco předvedl. Vyskočil jsem tedy na hrazdu a začal tahati všecko možné. Když jsem zakončil »superiorem«, rozkřikl se na mne: »Was machen sie, sie sind ein Narr!« Když jsem mu řekl, že nic jiného neumím, odpověděl, abych tedy dělal, co dovedu, že se budou na mne dívat. Myslím, že se to odpoledne dobře pobavili.

Roku 1889 byl jsem přeložen zpět do Plzně. Tam začal jsem ihned navštěvovati Sokol. Ten měl mít za nedlouho veřejnou produkci, a proto jsem si půjčil do kasáren dvě čtyřicetkilové činky, se kterými jsem po skončení vojenských cvičení, když ostatní vojáci odpočívali unaveni na kavalcích, pilně cvičil. Dostali jsme nového velitele setniny, Barička, který byl nadšeným provozovatelem tělesných cvičení. Po skončeném cvičení klidně odepínal šavli, běhal po rukou a dělal přemety. Jindy zase zkoušel svoji sílu tím, že stáhl důstojníka jednou rukou za botu s koně. Jednou po takovéto produkci měli důstojníci rozpravu o cvičeních, a tu mne dal setník zavolati a pravil, že uzavřel zde s ostatními důstojníky sázku, kdo má nejsilnějšího člověka v setnině. Pravil dále: »Myslím, že vy něco umíte, tak to koukejte ukázat a neudělejte mi ostudu!« Vyžádal jsem si tedy od patnácti vojáků pušky, které jsem za řemení sevřel do jedné ruky a zvedl tahem. Setník se s radostí otočil k důstojníkům a

žádal je, aby postavili nějakého muže, který by dokázal stejnou věc. Žádný se nepřihlásil.

Jedné neděle měl přijeti brigádní generál na přehlídku. Nastalo všeobecné děláné pořádku, při čemž mne šikovatel upozornil, že ty činky, kuzele, šavle a vše to ostatní harampádí, které mám pod postelí, musí pryč. Řekl jsem, že nikoliv, že pan hejtman mi to dovolil. Pravil, že když z toho bude kravál, si to vypiji. V neděli ráno bylo vše v parádě. V ustanovenou hodinu přijel generál a jal se hned prohlížeti místnosti. Každý voják musil státi jako socha u své postele. Náhodou přišel generál hned do naší světnice. Rozhlédl se pozorně po místnosti. Jeho zrak utkvěl na mé posteli, nad níž u hlav visely dvě šavle, kukla a pár kuželů. Pak jeho oči zabloudily pod postel, kde zahlédl činky. Hned spustil německy: »Tady je celá tělocvična. Komu to patří?« Hetman k němu přikročil a pravil, že je to svobodníka Hoyera, nejsilnějšího muže u pluku. Generál se na mne podíval a řekl: »Co děláte zde s těmi krámy?« ukazuje při tom na činky. »Ukažte mi něco!« — Nemeškal jsem ani okamžik, vytáhl jsem je a počal s nimi prováděti nejtěžší věci. Generál Kostaritz von Marenhorst mne pochválil. Pak mne uchopil za záloktí a ohmatav moje svaly, zeptal se, zda také šermuji. Hejtman odpověděl za mne, že ano, že jsem prý takový nezmar, že ještě po cvičeních, když již všichni odpočívají unaveni, dám se do cvičení. Generál mne ještě jednou pochválil a pak odešel. Všichni byli překvapeni a gratulovali mi. Nejvíce sám hejtman.

Roku 1891 byl všesokolský slet v Praze. V tu dobu konala se i jubilejní výstava. Přípravoval jsem se velmi svědomitě v plzeňském Sokole. Několik dnů před odjezdem dostal jsem však náhle čtrnáct dní kasárníka. Byl jsem zoufalý. Členové jednoty chodili ke mně do kasáren a říkali mi, že se v neděli musím určitě dostat do Prahy, i kdybych měl utéci. Napsal jsem tedy spěšně bratrovi, aby mi poslal honem telegram, že matka těžce onemocněla. To se také stalo a já jel rozradostněn do Prahy. Setník sám, který mne měl velmi rád, řekl, že mohu přijetí zpět až v úterý. V Praze jsem dopoledne startoval na závodech. Odpoledne měla býti sletová prostrná. Poněvadž bylo velké vedro, spěchal jsem hned po obědě do šaten, abych se svlékl z teplého vojenského oděvu. U vchodu mne však jeden pořadatel zastavil a rozkřikl se na mne: »Kam jdete, vojáku?« Řekl jsem mu, aby nedělal rámus, že jsem cvičenec plzeňského Sokola. Ale on si nedal říci a křičel dále, jak prý je to možné, abych jako voják cvičil za plzeňskou jednotu! Odstrčil jsem ho a spěchal do šaten, kde jsem vše spolucvičícím vypravoval. Ti hned běželi, aby denuncianta zjistili, ale ten již zmizel. Ale jeho dílo mělo nésti kyselé ovoce.

Druhého dne jsem se vracel s duší plnou spokojenosti. Přijel jsem do Plzně v nejlepší náladě a vesele jsem se ubíral do kasáren. Ale u vrat mne čekalo nemilé překvapení. Byl jsem okamžitě při vstupu zatčen a vsazen do tmy. Ráno byl jsem předveden k raportu. Setník, drže v ruce nějaký papír, se mne zeptal, co jsem to provedl? Začal mi také hned čísti obsah listu, jehož záhlaví mělo nadpis: »K. u. K. Gendarmerie Kommando in Prag.« Hned jsem věděl kolik udeřilo a zbledl jsem. Po přečtení jsem rukoval k raportu plukovnímu. Plukovník mne znal, a poněvadž se setník za mne přimlouval, dostal jsem jen 21 dní samovazby. Po třech dnech takové slávy a radosti najednou basa a ještě k tomu černá.

Ještě téhož roku jsem dokončil vojenskou službu a vrátil se do Prahy, kde moje první cesta vedla do Sokola na Žižkov. Můj bratr Hugo byl tam tehdy náčelníkem. Nejlepším cvičencem v té době byl Očenášek, nynější náčelník české obce sokolské. Všichni byli zvědaví, co ve mně zbylo za ta tři leta vojny, a vybízeli mne proto k zápasu s Očenáškem, který prý dovede zatočit s Balejem jako s pírkem. To již něco znamenalo, nebot Pepa Balej byl tehdy znám jako »majitel velké síly«.

Proto se mi dvakráte do toho nechtělo, poněvadž bych byl nerad hned při svém návratu do jednoty svoje lopatky seznámil s žíněnkou. Dal jsem si však konečně říci. Očenášek mne hned po podání rukou rychle uchopil a složil k zemi. Ale v zápětí jsem byl již zase nahoře. Pak jsme na sobě vzájemně zkoušeli řadu chvatů. Očenášek byl velmi mrštný a to mne rozčillovalo. Konečně mi došla trpělivost. Sevřel jsem ho křížním chvatem a přítiskl bratrsky k sobě. Chvilí se bránil, ale pak náhle polevil a bezvládný klesl k zemi. Omdlel pod mým tlakem. Od té doby nechtěl se mnou nikdo vyjma Baleje zápasiti. Spolu jsme však cvičili tak svědomitě, že jsme měli stále lokty a kolena rozbitá. Mimo to jsme zuřivě vzpírali.

Na podzim byl měněn v pražském Variété program. Sensací nového programu byla dvojice německých siláků. Šli jsme se na ně podívat. To, co jsme uviděli, uvedlo nás prostě v úžas. První z nich, muž pravé herkulovské postavy, trhal přes prsa silné ocelové řetězy. Druhý zvedal jednou rukou koně — ponyho, který vážil 270 kilogramů, a pak celý orchestr s hudebníky, hrajícími pochod. Pak se oba produkovali s činkami. Po produkci vyvolavač vyzval publikum, aby ten, komu je líbo, si šel na ty činky »šáhnout«. Šli jsme tedy. Starý sokol Senecký pokoušel se zvednouti jednu činku oběma rukama, ale nepodařilo se mu to. Silák ho odstrčil, chopil činku jednou rukou a hodil ji jako pírkem nahoru. Pak ji zase s největší elegancí položil a pravil: »Só müssen's mochen!« Mně se podařilo po velké námaze zvednouti ji oběma rukama.

Od toho dne jsme měli jiné maso a hlavně jiné myšlenky, jak svoji sílu vystupňovati. V Sokole nechtěli však naše snahy chápat. Vznikaly z toho hádky. Byli jsme s Balejem stále u činek a ne nás dostat do řady. Poslali nás tedy cvičit na dvůr, abychom ostatní nerušili. Byli jsme tam rádi, poněvadž jsme byli sami a mohli se svému cvičení oddati nerušeně. Ale mohli jsme tam cvičiti jenom v létě. Byli jsme tedy nuceni se ohlížeti po nějaké místnosti, kde bychom mohli ve svých cvičeních pokračovati. Hostinský »Bezovky«, který byl také Sokolem, nám posléze propůjčil svoji místnost s podmínkou, že mu nerozbijeme závažími, která jsme si házeli, podlahu. My však byli v těchto kouscích tak nacvičení, měli jsme v nich takovou jistotu, že mohl pod nás při cvičení rozložit klidně zrcadlo. Opatřili jsme si také nová nářadí. Bratři Sokolové nás neměli rádi a naše výkony nazývali s úsměvem, ale i se závistí »hovadinkami«.

Ku konci listopadu 1891 zavítal k nám do Žižkova cirkus Jungův. Byl to cirkus obstojného druhu, až na několik již zastaralých atrakcí, několik herek a boudu, hemžící se záplatami. Pan ředitel musil ovšem míti cylindr, i kdyby na sůl nebylo. Ten přišel také jednou do Bezovky a okukoval nás při našich výkonech. Pak nás oslovil a nabídl nám angažmá za skvělý honorář šest zlatých za jedno vystoupení. My jsme svolili a podepsali ihned smlouvu. Čtyři dny před představením byly na všech praž. nárožích vylepeny plakáty, hlásající, že v nejbližších dnech vystoupí v cirkus Jung dvojice siláků Hojer a Balej ze Žižkova ve svých nedostupných výkonech. Když nadešel den představení a my nakládali v Bezovce svoje nářadí, shromáždilo se kolem nás půl Žižkova a v průvodu nás provázelo až k cirku. Tam se již u pokladny tísnilo lidí k umačkání, přesto, že byly ceny míst zvýšeny. Za nedlouho byl cirkus nabit a ředitel zářil radostí, stejně jako ostatní kumštýři a členové cirku, kteří byli rádi, že zase jednou dostanou pořádně zapláceno. Zvláště muzikanti se tužili, div svoje plechy nepřefoukali. Konečně nadešlo naše číslo. Zřízenci vyrovnali do manéže naše nářadí. Zazněl zvonek a Balej a já jsme se vyhrnuli z plachet. Byli jsme přijati bouřlivým potleskem, který se během produkce stupňoval. Pak již následovala jedna produkce za druhou.

Jednou nás požádal žižkovský Sokol, abychom účinkovali na jeho představení, pořádaném ve prospěch postavení nové tělo-

cvičny. Přislíbili jsme. Chtěl jsem předvésti nové číslo ve svém repertoairu, trháni řetězů. Šel jsem do železářského závodu Jelínkova, abych si tam příhodný řetěz vybral. Řekl jsem, že potřebuji asi tři metry řetězu, dosti silného. Ukázali mi na celý svazek řetězů s články, silnými asi čtyři milimetry. Vytáhl jsem si jeden na zkoušku, otočil kolem pěsti a šklubnutím přetrhl. To jsem učinil ještě s několika. Pan Jelínek ke mně přišel opět a ptal se, zda jsem si již nějaký vhodný řetěz našel. Odpověděl jsem, že nemohu najíti nějaký pevný kus, dlouhý tři metry. Když viděl hromadu přervaných řetězů, bylo po úslužnosti. S kyselým obličejem se mne tázal, co bude s tím na zemi? Upokojil se teprve tehdy, když jsem řekl, že vše zaplatím.

Slavnostní představení ve prospěch Sokola započalo. Překonávali jsme se ve svých výkonech. Trhal jsem řetězy jakoby byly z marcipánu. Pak jsem dal přivést do manéže dva koně. Postavil jsem je zadkem k sobě a stoupl mezi ně. Kol zápěstí jsem si omotal řemeny od postraňků. Když jsem se dobře postavil, dal jsem povel: »Táhnout!« Koně se rozehnali. Ale já držel. Marně sebou šklubali. To trvalo asi patnáct vteřin. Po tu dobu nikdo ani nedtural. Pak ale ovace nebrały konce. Balej ke mně přistoupil a povídá: »Co tě to napadlo?«

Ještě téhož roku na podzim, když jsme cvičili v zahradě Bezovky, přišel k nám sluha z divadla Variété. Vyřizoval nám, že se pan ředitel Tichý dává poroučet a prosí, zda by se mohl přijít podívat na nás, že by nás chtěl angažovat. S radostí jsme svolili. Pro zvýšení efektu jsme ještě sehnali z továrny Goldschmiedovy hmoždír, těžký 85 kilogramů, s nímž jsme se naučili dělati několik kousků. Když jsme mu své kumšty předvedli, byl velmi spokojen a za dva dny jsme již podepisovali v kanceláři divadla Variété smlouvu na čtrnáct dní za denní honorář 40 zlatých, který byl jistě na tehdejší dobu královský. Od patnáctého října visely již po celé Praze plakáty s našimi obrazy, které pyšně hlásaly, že od prvního listopadu vystupuje ve Variété první dvojice českých siláků, páni Hoyer a Balej ve svých nedostizných výkonech.

1. listopadu 1892 bylo ve Variété plno. Po různých atrakcích, během nichž jsme netrpělivě, s notnou dávkou trémy přešlapovali za kulisami, přišli jsme konečně na řadu. Tato trema nás však opustila hned po prvním čísle, při němž jsme si přes celé jeviště házeli dvacetikilové koule. Pak jsem vzpíral 25krát 55kilovou činku. Balej vzepřel tutéž činku pak jednoruč trhem. Já pak vzepřel dvakrát do vzpažení činku, vážící 98 kilogramů, a Balej zvedl 85 kilo těžký hmoždír na palcích rukou. Nato jsme si házeli přes hlavu 60kilovou činku, chytající ji na předloktí. Pak sluhové donesli na jeviště lešení asi 3 metry vysoké, dověkli pod ně bálvan, vážící 285 kilogramů, omotaný řetězy. Balej vystoupil nahoru na lešení, omotal si kolem zápěstí jedné ruky řemen, který spojil s řetězem od kamene. Poklesl do dřepu, mocně zabral a pak s krajním napětím táhl jednou rukou bálvan nahoru. Pak jej zase pomalu spustil k zemi. Ohromný aplaus byl mu odměnou. Já pak jsem zakončoval produkci. Místo bálvanu postavili sluhové pod lešení čtyřhranné podium, v jehož každém rohu byl umístěn řetěz. Všecky řetězy se sbíhaly do jednoho uzlu nahoru. Vystoupil jsem na lešení a upevnil si silný pás kolem beder. K němu jsem připjal za hák řetězy od podia. Na můj povel vystoupilo ze zákulisí osm lidí a postavilo se na podium. Učinil jsem hluboký dřep, opřel ruce o kolena a vyzvedl podium i s osmi lidmi do výše. Chvilí jsem s nimi stál nehybně a pak jsem je zase spustil pomalu dolů. Divadlo se mohlo potleskem sbořit. Nadšen úspěchem a chtěje vyzkoušetí svoji sílu do krajnosti, zavolal jsem ještě čtyři lidi z publika. Když se postavili na podium, připravil jsem se k zvednutí. Dva pokusy se mi nezdařily. Po třetí jsem zatal zuby a být se již nohy pode mnou trásly a pot ze mne líl, zvedl jsem s krajním vypětím sil i toto břemeno. Publikum tleskalo

a dupalo. Lidé pode mnou na podiu též. To jsem již ovšem nemohl udržeti a tak jsem podium spustil poněkud rychleji než prve, takže všem lidem na něm cvakaly jistě zuby hodně hlasitě. Volalo se: »At žijí čeští siláci!«

Tyto produkce jsme prováděli po celý týden se stejným úspěchem, ale s rostoucí únavou, vyvolanou každodenní námahou. Po týdnu také náš úbor doznal změny. Před tím jsme vystupovali v bílých trikotech s červenou šerpou v pase. Ale za týden nám opatřil manager Negri »artistický« úbor z pardalí kůže, který stál asi 150 zlatých.

Roku 1893 byla do Variété angažována německá silácká trojice Miltonů a my byli vyzváni, abychom s nimi měřili síly. Při této produkci jsme poprvé poznali některé triky atletů z povolání. Miltonové měli na příkladu činku s krátkou spojkou, tlustou asi jako půllitr. Tu činku mohl zvednouti jen ten, kdo měl dlaň širokou jako lopatu. Nebylo možno ji odtrhnouti od země přesto, že nevážila více než 50 kilogramů. Protestovali jsme proti podobným trikům. Dali jsme se pak do konkurence s nimi a odcházeli s podia jako vítězové. Toho večera byl představení přítomen majitel cirkus a vzduchoplavec Strohschneider z Pardubic. Ten nás angažoval. Hned příští den jsme měli vystoupiti a proto jsme ještě tu noc s ním odjeli do Pardubic. V den představení byl hrozně dusný den. Vzduch se jen tetelil. Krátce před osmou hodinou byl cirkus již naplněn. V tom se náhle zvedl prudký vítr, který vzdul ohromný vír prachu a opřel se do stanu. Elektrické světlo, které si majitel cirkus vyráběl sám, náhle shaslo a v cirkus, jehož plachty se pod prudkými úderý větru nadouvaly k prasknutí, nastala panika. Ocelová lana, silná jako palce, praskla jako nítě, cirkus se otočil kolem své osy, zakolísal a náhle se sbortil. Přival vody vrazil dovnitř. Trámy a rahna, dlouhá až dvacet metrů, praskla a s rachotem se sřítla na lidi uvnitř. Za několik vteřin bylo vše zaplaveno vodou. Výkřiky o pomoc, pláč žen a kvílení dětí mísily se s rachotem hromu. Blesky osvětlovaly jeviště katastrofy. Přijeli hasiči a vojáci, kteří započali se záchrannými pracemi. K vážnému úrazu nikdo na štěstí nepřišel. Tři dny pak trvalo znovuzbudování cirkus. Strohschneider nelenil a mezi opravami, aby upoutal zájem publika, vzlétal do výše v balonu, naplněném teplým vzduchem. Neseďel však v koši, jen na visuté hrazdě. Ve výši sto metrů se pak náhle pověsil za špičku nohy a visel tak dlouhou dobu, uváděje publikum v úžas a hrůzu.

Za tři dny byl stan hotov. Nyní bylo na nás, abychom si také připravili svoje nářadí, které bylo po té spouště jak se patří rezavé. Produkce pak měla dokonalý úspěch. Po týdnu mne ředitel požádal, abych prý ještě zvýšil lesk představení tím, že bych zvedal koně, jak jsem to již jednou dělal v Praze, že prý to bude moc pěkné číslo. Byl jsem srozuměn a žádal jsem, aby mi půjčil k tomu koně. Po velkém zdráhání k tomu přivůlil a hned druhý den měl jsem večer při představení jej zvedati i s jezdcem. Odpoledne před tím konala se zkouška k tomuto parádnímu číslu, na níž byl všem cizím zakázán přístup. Skončila dobře až na to, že to trvalo velmi dlouho, než přiměli koně k tomu, že se nechal zvedat. Když jsem ho pak spustil dolů, vletěl zděšeně do sedadel. Večer dopadl velmi dobře; zvedl jsem jej bezvadně i s jezdcem.

Pak se počalo uvažovati o turné do Ameriky, které by financoval nějaký pan Jahoda, obchodník z Vinohrad. Družina naše měla mítí název: »Zájezdni družstvo českých artistů do Ameriky« a měli v ní býti atleti Soukup, Balej a Hojer, dále komikové Dr. Pragr, Eda Libický, malíř Hanšurikovič a jeho paní, která měla býti krotitelkou zvířat. Zakládající schůze této společnosti se konala v kavárně Slavii, kde také sepsána smlouva za přítomnosti zesnulého Dra Podlípého. Odjezd určen na měsíc říjen. Mezitím rozhodnuto uspořádati turné po vlastech českých.